

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Латинська мова

Навчальний посібник

Одеса
Видавець Бондаренко М. О.
2019

УДК 811.124.(075.8)
Л 27

*Рекомендовано Вченою Радою
Одеського державного аграрного університету
Міністерства освіти і науки України
(протокол №12 від 17 липня 2019 р.)
як навчальний посібник для підготовки студентів I рівня вищої освіти
(бакалаврський) факультету «Ветеринарної медицини та біотехнологій»*

Рецензенти:

Ситько О. М. – кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри українознавства, Одеський державний університет внутрішніх справ;

Улизько С. І. – кандидат ветеринарних наук, доцент, завідувач кафедри внутрішніх хвороб тварин і клінічної діагностики Одеського державного аграрного університету.

Латинська мова: навчальний посібник / Л. О. Сусол, Е. О. Цитович.
Л 27 – Одеса: ФОП Бондаренко М. О., 2019. – 104 с.

ISBN 978-617-7613-94-6

Навчальний посібник з латинської мови є результатом спільної праці викладачів кафедри української та іноземних мов Одеського державного аграрного університету Сусол Л. О. та Цитович Е. О. і призначений для студентів I курсу факультету «Ветеринарної медицини та біотехнологій».

УДК 811.124.(075.8)

ISBN 978-617-7613-94-6

© Л. О. Сусол, Е. О. Цитович, 2019

Вступ

Латинська мова – це єдина професійна мова біологічних дисциплін. Вивчення латинської мови має велике значення у підготовці спеціаліста ветеринарного профілю, оскільки допомагає свідомо засвоювати і розуміти медичні терміни латинсько - грецького походження, з якими він зустрічатиметься і буде послуговуватися у своїй практичній діяльності.

Медична та ветеринарна науки з давніх часів оперували своєю власною термінологією. Спочатку вона була створена на давньогрецькій мові. Це пояснюється тим, що батьківщиною європейської медицини є Греція, рівень культури і науки якої був значно вищим, ніж в сусідній з нею державі. В той час, коли латинська мова ще не мала своєї писемності давньогрецька вже була мовою філософії, поезії, риторики, науки (в тому числі і медицини) зі своєю писемною традицією.

Латинська мова, як і грецька, належить до індоєвропейської сім'ї мов, до яких відносяться балтійські, германські, слов'янські, романські та інші групи мов. Вона дістала назву від племені латинів, які на початку I тис. до н.е. заселяли невелику область Центральної Італії. Головне місто Лаціума Рим стає в VII ст. до н.е. містом – державою древнього світу – Римської імперії. Латинська мова стає офіційною мовою цієї держави. В 146 році до н. е. Греція була підкорена Римом. Грецька мова стає другою мовою Римської імперії. Вже з II ст. н.е. тут спостерігається так званий білінгвізм – двомовність (поширення грецької та латинської мов). Грецька медична термінологія, потрапивши на римський ґрунт разом з грецькою мовою, зазнала деяких змін: одні терміни повністю латинізувались, тобто набули форми слів латинської мови, інші зберегли частково особливості грецької мови.

Двомовність в ветеринарно – медичній термінології виражається в тому, що один і той же орган називається двома словами – латинським і грецьким. При цьому за традицією, яка встановилася, латинським терміном називається

орган у нормі, а грецький еквівалент позначає патологію цього органа. Наприклад, для позначення головного мозку в нормальній анатомії використовується переважно латинське *cerebrum*, в клініці – грецьке *encephalon*, від якого утворений термін – энцефаліт – запалення головного мозку та ін. Традиція вживання слів грецького походження в клінічній термінології підтримується в наш час винятковою здатністю грецьких слів до створення утворень, які є зручними для стислого позначення різних хворобливих процесів, причин їх виникнення і методів лікування.

Після падіння Західної Римської імперії (476 рік н.е.) латинська мова поступово втратила своє першочергове значення. Зараз латинську мову відносять до числа мертвих мов, тому що ні одна нація не користується нею в повсякденному спілкуванні. Однак чи можна називати мертвим те, що завжди давало і дає поживу для найсучаснішого? Адже слова «віртуальність», «мобільність», які належать до наймодернішої лексики походять саме з латинської мови. Велика кількість латинізмів наявна в лексиці всіх європейських мов. Найбільше їх, звичайно, у романських мовах (у французькій – 80-90%, італійській – 70-80%), а також у мовах германських (наприклад, в англійській їх близько 75 %). Багато слів латинського походження є також в українській мові. Наприклад: революція, конституція, демонстрація, атом, космонавт, кібернетика, прогрес, культура, цивілізація, агітатор, університет, студент, лектор, аудиторія, лекція, курс, стипендія, директор, ректор та ін. Латинська мова продовжує жити в численних крилатих висловах і прислів'ях, що передаються з покоління в покоління. Обидві античні мови, грецька й латинська, і нині є не тільки фундаментом, а й будівельним матеріалом для творення наукової термінології практично всіх наук.

Значення вивчення латинської мови у ВНЗ

Медичні терміни – анатомічні, клінічні, фармацевтичні – більшість латино – грецького походження, якими користуються медики всього світу.

Латинська і давньогрецькі мови залишаються основними міжнародними джерелами для штучного утворення нових медичних термінів в сучасних мовах. Перевагою всіх медичних термінів є *стислість, точність, ємність*. Для того, щоб передати значення деяких термінів, наприклад словами української мови, інколи потрібно декілька слів:

тонзілектомія – оперативне видалення мигдалин;

нейрохірургія – оперативне лікування захворювань і ушкоджень нервової системи;

ларингофарингіт – запалення слизової оболонки гортані і глотки.

Важливий і той факт, що терміни греко – латинського походження, потрапивши до іншої мови, залишаються в ній чужими, що охороняє їх від впливу запозиченої мови і забезпечує їм необхідну *однозначність*.

В медицині прийняті латинські назви ліків, лікарських рослин і різних препаратів. У нашій країні, як і в багатьох країнах світу, *рецепти пишуться латинською мовою*. Фармацевт в будь - якій країні може приготувати ліки за таким рецептом.

Таким чином, медична освіта немислима без оволодіння основами латинської мови. Медикам з давніх - давен відома латинська поговорка: *Invia est in medicina via sine lingua Latina* - немає шляху в медицині без латинської мови.

Заняття 1. Lectio prima

Тема I. Alphabetum Latinum

Латинський алфавіт. Правила вимови голосних, дифтонгів, деяких приголосних та буквосполучень.

В латинському алфавіті 24 літери.

Літера	Назва	Літера	Назва
Aa	А	Nn	Ен
Bb	бе	Oo	о
Cc	це	Pp	пе
Dd	де	Qq	ку
Ee	е	Rr	ер
Ff	еф	Ss	ес
Gg	ге	Tt	те
Hh	га	Uu	у
Ii (Jj)*	і (йот)	Vv	ве
Kk	ка	Xx	ікс
Ll	ель	Yy	іпси́лон
Mm	ем	Zz	зета

*Буква j пізнішого походження

Вимова голосних та дифтонгів

A, e, i, o, u, y – голосні звуки

A - [a] *natura* [нату́ра] - природа

ala [а́ля] - крило

E - [e] *vertebra* [вэ́ртебра] - хребець

nervus [не́рвус] - нерв

I - [i] *digitus* [ді́гітус] - палець

N.B! На початку слова перед голосним та в середині між двома голосними [i] читається як [j̥]: *iodum* [йо́дум] - йод

maior [ма́йор] - великий

O - [o] *opticus* [опті́кус] - зоровий

os [ос] – кістка

U - [y] *ungula* [у́нгуля] - копито

nucha [ну́ха] - шия

Y - [іпсилон] зустрічається тільки в словах грецького походження

gyrus [гíрус] – звивина мозку

pharynx [фа́рінкс] – глотка

Вимова дифтонгів чи двоголосних звуків

Диграфи вимовляються одним звуком :

ae - [e] *praeparatum* [препарату́м] - препарат

laesus [лезус] - пошкоджений

oe - [e] *oedema* [еде́ма] - набряк

foetus [фе́тус] – зародок, утробний плід

Дифтонги вимовляються одним складом:

au - [ay] *trauma* [тра́ума] - пошкодження

auris [áуріс] - вухо

eu - [ey] pleura [плсура] - плевра

pneumonia [пнеумоніа] - пневмонія

***N.B!* Якщо ає та оє мають крапочки над е, то вони вже не утворюють дифтонг, а кожний голосний вимовляється окремо:**

aer [аер] - повітря

dyspnoe [діспное]- задишка

Вимова приголосних

C + e, i, y, ae, oe = [ц]

cerebrum [церебрум] – головний мозок

acidum [áцідум] - кислота

cytus [цітус] - клітина

caecum [цэкум] - сліпий

В інших випадках С вимовляється як [к]:

caput [капут] - голова

crista [кріста] - гребінь

lac [ляк] – молоко

L вимовляється завжди м'яко - [л']

animal [áнімаль] - тварина

collum [кóлюм]- шия

labium [лябіум]- губа

Запам'ятайте:

la [ля]; lo [льо]; lu [лю]; ly, li [лі]; le [ле]

Qq зустрічається тільки в сполученні з голосним звуком **u** і вимовляється як **qu** [кв]:

aqua [áква] - вода

liquor [ліквор] - рідина

Ss вимовляється як [с] та як [з]

Ss

[с]

[з]

scapula [ска́пуля] – лопатка

1) між голосними (інтервокальна
позиція)

septum[сэ́птум] – перегородка

basis [ба́зіс] - основа

2) **n + s + голосна**: mensio [мэ́нзіо] – вимірювання

3) **голосна + s + m**: plasma[плязма] - плазма

Xx

[кс]

[кз] між голосними

radix [ра́дікс] - корінь

exitus [éкзітус] –

відхід, кінець

arex [а́лекс] – верхівка

Zz вимовляється як [з] та [ц]

Zz

[з]

[ц]

**в словах грецького походження:
походження:**

в словах негрецького

zygoma [зі́гома] - вилиця
[ці́нкум] - цинк

Zincum

zona [зо́на] - зона
[інфлюе́нца] - грип

influenza

Вимова буквосполучень

1.Сполучення букв ngu + голосна = [нгв]:

lingua [лі́нгва] - мова

unguis [у́нгвіс] - ніготь

2.Сполучення ti + голосна = [ці]

substantia [субста́нція] - речовина

3. X + ti + голосна= [ті]

mixtio [мі́кстіо] - змішую

4. S + ti + голосна= [ті]

Ostium [о́стіум] – отвір, вічко

5.Сполучення su+a= [сва]

suavis [сва́віс] - солодкий

6. Su + e= [све]

consuetudo [консве́тудо] - звичка

N.B! 7. Su + i = [суі]

suillus [суїлюс] - свинячий

Наступні буквосполучення зустрічаються в словах грецького походження і вимовляються як один звук:

ch [x] - chirurgus [хіру́ргус] - хірург

ph [ф]- encephalon [енце́фальон] - головний мозок

rh [p]- rhaps [ра́фе]- шов

th [т]- thorax [то́ракс] - грудна клітка

sch – читається як **сх**, наприклад, schema «схема»– схема, ischiádicus «ісхіа́дікус»– сідничний. Але в клінічній термінології закріпилося помилкове читання **sch як ш**

(ischaemia «ішемія» – місцеве малокрів'я ; ischuria «ішурія» - затримка сечі.)

Аудиторні вправи:

Вправа №1

Прочитайте медичні терміни. Зверніть увагу на вимову голосних:

Ínférior, anatomía, Íódum, Íodinólum, sýndromum, hyoídeus, supérior, junctúra, mémbrium, artéria, systéma, fóvea, antérior, májor, mediánus, palátum, hypotonía, nóduş, postérior, mínor, fibra, píramis, symbiósis, parietális, hypogástrium, Hydrárgyrum, hýdrops, gossýpium, hypertonía, dysbacteriósis, gyrgus.

Вправа № 2

Прочитати терміни з дифтонгами:

Oedéma, aër, ápnoë, neurósis, aúris, díploë, gangráena, oesóphagus, faúces,

perináeus, gynaecológia, aequális, pléura, Áloë, haemostáticus, foétor.

Вправа № 3

Прочитайте наступні слова, зверніть увагу на вимову X та Z:

Oxygénium, córtex, Xerofórmium, sex, rádix déntis, mixtúra, óxydum, extráctum, Taráxacum, éxitus, elíxir.

Zygóma, zóna, zootoxínium, Orýza, ámylum Orýzae, eczéma, Dibazólum, Aminazínium, Mizidólum, Zíncum, influéza.

Вправа №4

Прочитайте слова, поясніть вимову буквосполучень:

Chlorofórmium, Chamomílla, chárta, chirúrgus, Chinínium.

Phósforus, Cámphora, pharmacológia, vas lympháticum, týphus.

Rhéum, Glycyrrhíza, rhizóma, rhinítis, rheumatísmus, rhachítis.

Méntha, Aéther, thórax, Altháea, rhýthmus, therapía, Phthalazólum, Menthólum, Phthivazídum, Íchthyólum, spíritus aethýlicus.

Schóla, schísma, os ischii, músculus ischiádicus, Schizándra.

Língua Latína, unguéntum, sánguis, únguis, língula, ángulus.

Consuetúdo, suávis, Ádeps suíllus, súus, sutúra, supérior.

Quércus, áqua destilláta, quántum sátis, quínque, líquor, quadrátus.

Вправа № 5

Поясніть вимову буквосполучення ti в словах:

Auscultátio, operátio, míxtio, combústio, solútio, vítium córdis, Tília, tinctúra, Liquirítia, digéstio, pro jectiónibus.

Вправа № 6

Навчіться нашвидку читати багатослівні терміни:

1. Córpus vértebrae. 2.Fóvea costális, craniális et caudális. 3. Procéssus articuláris, séu zugapóphysis craniális et caudális. 4.Procéssus accessórius. 5. Spátium interarcuále. 6. Fóvea articuláris atlántis. 7.Ápex óssis sácri. 8. Apertúra thorácis, craniális et caudális. 9. Fácies articuláris cápitis cóstae. 10. Cartilágo xiphóidea. 11. Vértebrae thorácis. 12. Procéssus spinósus. 13. Forámen séu incisúra procéssus transversárii. 14. Manúbrium stérni. 15. Fácies articuláris tubérculi cóstae. 16. Cóstae vérae séu sternáles et cóstae spúriae séu asternáles. 17. Protuberántia intercornuális. 18. Márgo ventrális pártis petrósae. 19. Squáma occipitális. 20. Fóssa hypophysíalis. 21. Sélla túrcica. 22. Fissúra petrosquamósa et fissúra tympánosquamósa. 23. Canáles nervórum petrosórum majórum et minórum. 24. Apertúra extérna canalículi cóchleae.

Домашні вправи:

Вправа №7

Знайдіть у запропонованих термінах дифтонги та поясніть їх вимову:

Gangraena, anaemia, aeger, costae, laesio, praecordium, caecocolica, praemolaris, foetor, coelia, oesophagus, roentgenologia, auris, auditus, auscultatio, aura, autointoxicatio, nausea, fauces, leukaemia, aneurysma, neuritis, pneumonia, pseudomembrana, eupnoë, aër, diploë, uropoëticus, taeniae, aponeurosis, eucalyptus, neurosis, oesophageus.

Вправа №8

Прочитати та пояснити вимову приголосних:

Árcus, hemisphérium, coerúleus, labiális, incisívus, spinósus, influénza, periodóntium, articulátio, chirurgícus, brónchus, praeparátum, adenohipóphysis, subcutáneus, cávum, crísta, caécum, mandíbula, Oxygénium, eczéma, glóttis,

quadrátus, phárynx, ischiádicus, periphéricus, sphincter, rádix, quántus, cránium, maxilla, lámína, pélvis, cóccyx, Zíncum, cápsula, sublinguális, thórax, thyroídeus, antebráchium, lýmphá, gingíva, cérebrum, cervicális, súlcus, básis, lárynx, proximális, ángulus, substántia, sphenoidális, cáput, cor, erythrocytus, Kálium.

Вправа №9

Прочитайте медичні терміни:

a) Cóstae vérae, canális caróticus, canáles alveoláres, véna ázygos, márgo radiális, árbor bronchiális, taénia omentális, árcus zygomáticus, sánguis venósus, córpus striátum, radiátio óptica, córpus vítreum, dúctus lactíferi, gyri cérebrí, glándulae nasáles, rádix déntis, línea oblíqua, fóssa hypophysíalis, línea trapezoídea, crús verticále, vása sanguínea, márgo línguae, trochánter major, vértebrae thorácicae, kyphósis thorácica, vértex córneaе, fascículus laterális, palátum mólle, córpus búccae, véna maxilláris extérna, artéria faciális transvérsa, régio cóxae, fóssa coronoídea, músculus pyramidális, véna canális pterygoídei, párs squamósa, vértebrae coccygeae, húmor aquósus, cartilágo thyroídea, músculus procérus, músculus palatoglóssus, tonsilla cerebelli.

б) procéssus styloídeus úlnae, artéria pulmonális dэ́xtra, fácies palmáres digitórum, búrsae mémbri inferióriis, válvula semilunáris dэ́xtra, aquedúctus mesencэ́phali, protuberántia occipitális extérna, músculus zygomáticus májor, labyrínthus ethmoidális, sectiо́nes hypothálami, synchondrósis cóstae primae.

Вправа №10

Прочитайте і поясніть вимову приголосних у словах:

Apertura, alae, arteria, linea, vertebra, juniperus, jugularis, jus, ulna, utilis, systole, symptoma, systema, pyramis, hydrargyrum, genium;

Sinus, canaliculus, saccharum, costa, cavitas, fractura, cranium, canalis, lac, cito,

cutis, medicina, medicus, cystis, ascites, arcus, cervix, cecum, encephalon, cancer, fascia, crista;

Usus, transfusio, sinister, mensalis, abscessus, fissura, sapiens, sulfur, spongiosus, secundus, dens, organismus, ossa, fossa, consilium, sensus.

Radix, cortex, exemplar, dexter, extractum, lex, fornix, zona, eczema, zoologia, os zygomaticum, influenza, rhizoma, Zincum.

Вправа №11

Поясніть вимову буквосполучень в анатомічних та клінічних термінах:

Qualis, quotidie, quoque, liquor, squamosus, antiquus, thorax, therapia, althaea, charta, mentha, chirurgus, ischias, schola, schema, rhaphe, concha, ophthalmicus, lymph, thermometrum, typhus, exanthematicus, rhinitis, glycyrrhiza, schisma, diaphragma.

Sanguis, anguis, lingua, sublingualis, unguentum, lingula, suillus, suavis, consuetudo, quinque, liquor, quercus, quantum satis, suus.

Substantia, actio, operatio, solutio, combustio, eminentia, ostium, injectio, mixtio, vitium, cordis, digestio, auscultatio, bestia, palpato, spatium.

Erythema, cholecystitis, haemophilia, nephrolithiasis, cochlea, chondros, xanthochromia, ischuria, haemorrhagia, chloasma, thermotherapia, paraesthesia, rhinorrhagia.

Модульні самостійні вправи:

Вправа №12

Написати латинськими літерами слова, які подані українською транскрипцією:

Мускулюс, екстрактум, цинкум, аква, церебрум, гідраргіум (грецьк.),

каліум,

фосфат (грецьк.), різома (грецьк.), солюціо, герба, унгвентум, кератома (грецьк.),

цекум (дифтонг), етер (дифтонг, грецьке).

Вправа №13

Виписати слова, в яких С читається як :

а) ц; б) к

Corpus, caput, cranium, cerebrum, cito, cystis, acidum, costa, acetum, cancer, carcinoma, Convallaria majalis, centum, Codeinum, Glycerinum, tinctura, coelia, Cyclopropanum, Foeniculum, cavitas, cellula, cutis, medicus.

Вправа №14

Запишіть у 2 колонки слова, в яких буква S читається як с або як з:

Sapiens, sterilisare, Sulfur, fossa, organismus, fissura, dosis, mensis, musculus, systema, abscessus, Pertussinum, gelatinosus.

Лексичний мінімум:

Cáuda,ae f - хвіст

Cistérna,ae f – цистерна

Aegrótus - хворий

Péctus,oris n – груди

Cécus (caecus) – сліпий

Fóetus,us m- плід(утробний)

Círculus, i m - коло

Díscus, i m – диск
Cruciátus – схрещений
Cóllum, i – шия
Clúnis, is f – сідниця
Cýstis, is f - міхур
Crus, scuris – гомілка, ніжка
Cútis, is f – шкіра
Cóccyx , ygis m- куприк
Grácilis – стрункий
Cáncer, cri m – рак
Laésio, onis f - пошкодження
Aër, aëris m - повітря
Oedéma, ae f - набряк
Augum, i n - золото
Cósta, ae f – ребра
Áloë, ës f – алое
Vácca, ae f - корова
Auris, is f – вухо
Dispnoë, ës f - віддишка
Táurus, i n - бик
Leukaemia, ae f – білокрів'я

Quércus, us f – дуб
Quártus - четвертий
Quíntus - п'ятий
Quántum – скільки
Aequális – рівний
Quadríceps - чотириголовий
Áqua, ae f – вода
Aquósus – водний
Glóssa, ae f – язик
Secrétum, i n – виділення
Dórsum, i n - спина
Frons, ntis f – лоб
Ménsis, is m – місяць
Oss, ossis n – кістка
Incisúra, ae f (гр.) – вирізка
Vésīca, ae f (лат.) – міхур
Stélla, ae f – зірка
Gáster, tris (гр.) f– шлунок
Sénsus, us m – відчуття
Státus, us m – стан
Mesentérium, ii n – брижа

Síplex, icis – простий
Vísus, us m – зір
Spátium, ii n – простір
Míxtio, ónis f– суміш
Tértius – третій
Palátinus – піднебінний
Gústus,us m– смак
Vítium, ii n – порок, вада
Cáput,itis n – голова
Substántia, ae f– речовина
Solútio, onis f – розчин
Articulátio, onis f – суглоб
Léctio, onis – лекція
Combústio, onis f – опік
Suíllus – свинячий
Suávis – солодкий
Únguis, is m – ніготь, кіготь
Unguéntum, i m – мазь
Sus, suis m, f – свиня
Úngula, ae f – копито
Consuetúdo, inis f – звичка

Néphros, i m(гр.) - нирка
Thórax, ácis m – грудна клітка
Núcha, ae f – вия
Trochánter,éris m - вертлюг
Lárynx – гортань, глотка
Haemorrhágia, ae – кровотеча
Ophtálmós, i m(гр.) – око
Lympháticus-лімфатичний
Ptéryx, gis f(гр.) – крило
Sýmphysis, is f – зрощення
Spóndylos, i m – хребець
Maxílla, ae f – верхня щелепа
Rádix, radícis f – корінь
Zóna, ae f – зона, пояс
Elixír, íris n – еліксир
Epizoótica – епізоотична
Déxter – правий
Brónchus, i m - бронх
Zygóma, atis n – вилиця
Petrósus – кам'янистий
Zodíacus, i m – зодіак

Ápex, ápicis m – верхівка

Zíncum, i m – цинк

Influéncia, ae f – грип

Azygós – непарний

Hypotonía, ae f – знижений тиск

Squamósus - лускоподібний

Haematopoëticus - кровотворний

Achylía, ae f – відсутність шлункового соку

Pléxus soláris – сонячне сплетіння

Èxitus letális – смертельний кінець

Aproneurósis, is f- апоневроз, розтягнення сухожилля

Eríphysis, is f – розширений кінець трубчастої кістки; залоза вн. секреції, що розташована в проміжному мозку

Прислів'я:

1. *Ínvia est in veterinária via sine lingua Latína.* – Немає шляху в ветеринарію без латинської мови.
2. *Ave!* – Здрастуй!
3. *Vale! (Valete!)* – Будь (те) здоровий(і), прощавай(те)!
4. *Bene dignoscitur, bene curator* - Добре розпізнається – добре лікується.
5. *Sit mens sana in corpore sano* - Здоровий дух у здоровому тілі.
6. *Homo ornate locum, non locus hóminem* – Людина прикрашає місце, а не місце людину.

7. Optimum medicamentum quies est – Найкращі ліки - спокій.(Афоризм належить римському лікареві К. Цельсу, послідовникові Гіппократа)
8. Tempus vúlnera sanat – Час лікує рани.
9. Diagnósis bona – curatio bona – Добрий діагноз – добре лікування.
10. Officium medici est, ut tuto, ut celeriter, ut jucundo sanet - Обов'язок лікаря – лікувати безпечно, швидко, приємно (Заповіт Корнелія Цельса).

Питання для самоконтролю:

1. Як класифікуються звуки в латинській мові?
2. Назвіть голосні латинського алфавіту, поясніть правила їх читання, наведіть приклади.
3. В яких коренях і префіксах вживається Y ?
4. Що таке монофтонги? Що таке дифтонги?
5. Які дифтонги притаманні латинській мові? Поясніть їхню вимову та наведіть приклади термінів.
6. Як читається буква C ? Наведіть приклади.
7. У яких випадках S читається як z?
8. Як читається буква Z у словах негрецького походження?
9. Назвіть буквосполучення латинської мови та поясніть правила їх читання.
10. У якому випадку буквосполучення ti читається як ці?
11. У яких словах зустрічаються буквосполучення ch, ph, rh, th, sch і як вони читаються?
12. Назвіть властиві латинській мові вживання буквосполучень приголосних з голосними.

Заняття 2. Lectio secunda

Тема II . Довгота та короткість складів. Правила наголосу. Accentus.

Для розуміння правил наголосу в латинській мові дуже важливо уміти розділити слова на склади і визначити склад.

Пам'ятайте:

- В латинській мові наголос не ставиться на першому від кінця складі (крім деяких слів грецького походження e.g. hypotonia).
- Кількість складів в слові дорівнює кількості голосних звуків.
- Дифтонги утворюють один склад.
- Одна голосна може утворювати склад: ti-bi-a.
- Голосні в латинській мові можуть бути довгими (¯) чи короткими (˘).
- Довгі склади завжди наголошені (¯): e.g. b̄.
- Короткі склади завжди ненаголошені (˘): e.g. d̄. За таких умов наголос падає на попередній склад.
- Склади в латинській мові рахуються з кінця:

e.g.   ce - re - bel - lum
          4   3   2   1

- Від довготи та короткості залежить правильна постановка наголосу.
- Для визначення довготи та короткості складу в слові завжди аналізується другий склад від кінця слова:

e.g.   tú - ni - ca   ;   co - lúm - na
       3   2   1   ;   3   2   1

- У двоскладових словах наголос завжди стоїть на другому від кінця складі:

- ár - ulnáris - ліктьовий
- ál - vertebrális – хребцевий, хребетний   **N.B!** Ділити слова на склади **не потрібно, якщо суфікс довгий від природи**
- ín – palatínus – піднебінний
- át – destillátus – дистильований
- út – solútus – розчинений
- ós – tuberósus - горбистий

Правила короткості:

1). Голосний перед **голосним**, а також перед **h** є коротким:

e.g. tí – bí – a
           3   2   1   – велика гомілка

éx – tră – ho
           3   2   1   – вилучаю, видобуваю

N.B! Але деякі слова грецького походження із закінченням **-ia** зберігають грецький наголос на другому від кінця короткому складі.

e.g. hypertonía - високий кров'яний тиск

2) Голосний перед сполученням **ch, th, rh, ph** є коротким:

stó – mă – chus
           3   2   1   - шлунок

3) Нижче подані суфікси іменників та прикметників, які від природи короткі:

- ūl – túbŭls – трубочка   **N.B!** Ділити слова на склади, якщо суфікс **короткий від природи не потрібно**

- ōl – malléolus – молоточок

- cūl – tubércūlum – горбок

-īl – grácīlis – тонкий

- bīl – mobīlis – рухомий

4) Голосний перед одним приголосним може бути як довгим, так і коротким. У таких випадках у словниках над голосним ставиться знак довготи (ˉ) чи короткості (˘) .

e.g. túnīca - оболонка

vésīca – міхур

Аудиторні вправи:

Вправа 16

Навчіться нашвидку читати двоскладові слова у словниковій формі.

Критерій оцінювання: три помилки в 10 словах - негативний результат.

Plica, plicae

Os, ossis

Lingua, linguae

Ala, alae

Cor, cordis

Locus, loci

Crista, cristae

Lac, lactis

Cutis, cutis

Costa, costae
trunci

Pes, pedis

Truncus,

Auris, auris
mentis

Sulcus, sulci

Mens,

Ovum, ovi

Quercus, quercus

Colon, coli

Вправа 17

Визначте наголос у словах, користуючись матеріалами лекції (письмово) :

Suillus, squamosus, cerebrum, lacteus, medulla, scabies, substantia, foveola, clavicula, palpebra, hypertonia, facies, fractura, caniculus, choledochus, connexus, anterior, confluens.

Вправа 18

Навчіться читати терміни зі знаками наголосу:

Abdómen - живіт, áditus - вхід, anónymus - безіменний, ásinus - віслук, aróphysis - відросток, azygóс - непарний, epíphysis - епіфіз, esóphagus - стравохід, gallína - курка, hypóphysis - гіпофіз, lámina - пластинка, órbita – очна ямка, órganon - орган, encéphalon - мозок, órphoron - яєчник, orhtálmós - око, olécranon – ліктьовий відросток , pylórus – воротар (пілорус), ómphalus - пупок, intéstinum - кишка, intestínus - внутрішній, palátum - піднебіння, thálamus – зоровий горб, trigéminus - трійчастий, amýgdala - мигдалина.

Вправа 19

Вправа на читання анатомічних термінів:

Regio occipitalis, regio hypochondrica, regio umbilicalis, regio sternocephalica, regio hypochondrica dextra, regio oralis et regiones labiales superior et inferior, regio abdominis cranialis.

Вправа 20

Позначити знаком довготи або короткості передостанній склад і вказати місце наголосу:

Insufficiencia, ascendens, instrumentum, papillae, malaria, fibula, oculistae, pharmaceuta, Chamomillae, vertebralis, aqueductus, ostium, laryngis, aethereus, cerebrum, unguentum, coracoideus, sanguineus, complexus, contraho,

anhydrous, Glycyrrhiza, gangraena, affixus, sublingualis, choledochus, benignus, labyrinthus, hypoglossus, rotundus, periosteum, catarrhus, platysma, caverna.

Вправа 21

Враховуючи довготу чи короткість суфікса, поставити наголос:

Junctura, praeparatum, ventriculus, arteriola, capitulum, matures, scapula, sagittalis, fractura, foveola, dilutus, spongiosus, tuberculum, tuberalis, glandularis, solubitus, lobulatus, denticulatus, vegetabilis, cuticula.

Вправа 22

Визначте місце наголосу в термінах:

Respiratio thoracica, dilatatorium oris, cicatrix combustionalis, pneumonia crouposa, irritation spinalis, febris haemorrhagica, sinus tonsillaris, positura gladiatoris, ulcus trophicum, bursa sublingualis, redressatio articulationis genus, linea mammilaris, medulla ossium rubra, incontinentia pigmenti, pigmenti, pathologia humoralis, methodus curavita.

Домашні вправи:

Вправа 23

Вписати слова, у яких наголос падає на склад , що й у слові tibia, ає f:

Sanabilis, nodulus, palpebra, caroticus, lateralis, musculus, arteriola, pelvinus, foveola, hepaticus, mucosus.

Вправа 24

Вписати слова, у яких наголос падає на склад , що й у слові malignus:

Epiglottis, regio, maxilla, calvaria, palatinus, stomachus, cuboideus, centralis, papilla.

Вправа 25

Поділіть слова на склади, визначте довготу чи короткість другого складу і поставте наголос:

Tabuleta - таблетка, costa - ребро, bulbus - цибулина, manus - рука, decoctum - відвар, Belladonna - красавка, vertebra - хребець, palpebra - повіка, cerebrum – головний мозок, cerebellum - мозочок, Aether - ефір, scabies - короста, inflammatio - запалення, coracoideus - дзьобоподібний, amoeba - амеба, Althaea – алтея (проскурняк), Crataegus - глід, thermometer - термометр, anhydrus - безводний, quadruplex – вчетверо більший, Ephedra – ефедрa (хвойник), Oryza - рис, complexus – комплекс (сукупність), reliquus – інший (решта), stomachus - шлунок.

Вправа 26

Поставте наголос, враховуючи довготу або короткість суфіксів:

Vertebralis - хребцевий, vernalis - весняний, capillaris - капілярний, caudatus - хвостатий, caninus - собачий, palatinus - піднебінний, Penicillinum - пеніцилін, Antigrippinum - антигрипін, spirituosus - спиртовий, aquosus - водний, cavernosus - печеристий, contagiosus - заразний, sterilisatus - стерилізований, mixtura - суміш, sutura - шов, medicus - лікар, ischiadicus - сідничний, chronicus – хронічний, hydrochloricus – хлористоводневий (солянокислий), chloridum - хлорид, iodidum - йодид, liquidus - рідкий, frigidus - холодний, similis - подібний, sanabilis - виліковний, capsula - капсула, scatula - коробочка, globulus -кулька, tuberculum - горбок, fonticulus – джерельце, тім'ячко, foveola - ямка, malleolus - молоточок, Retinolum - ретинол, Octoestrolum - октестрол, glandula - залоза, Viola - фіалка.

Вправа 27

Прочитайте правильно слова грецького походження:

Amylum - крохмаль, butyrum - масло, saccharum - цукор, trachea - трахея, pylorus –воротар (пілорус), oesophagus - стравохід, os coccygis – куприкова кістка, laryngoscopia – огляд гортані, nephropathia - нефропатія, myologia – міологія (наука про м'язи), paediatrics – педіатрія (наука про лікування дитячих хвороб), biologia – біологія (наука про життя), dermatologia – дерматологія (наука про захворювання шкіри).

Вправа 28

Прочитайте слова, поясніть місце наголосу:

Mortalis - смертельний, numerosus - численний, naturalis - природний, periosteum - окістя, ossiculum - кісточка, quadruplex – вчетверо більший, deltoideus - дельтовидний, amoeba - амеба, palpebra - повіка, mandibula – нижня щелепа, mobilis - рухомий, glycyrrhiza -солодка, articularis - суглобовий, ligamentum – зв'язка, pancreas –підшлункова залоза, urinarius - сечовий, diagnosis - діагноз, ventriculus -шлунок, alveolaris - альвеолярний.

Вправа 29

Визначте довготу та короткість складу, поясніть місце наголосу в термінах:

Peroneus, oleum, capitulum, anhydrus, tunica, ligamentum, solutus, gluteus, cystostomia, foveola, incisura, columna, sterilis, mandibula, scapula, peritoneum, patella, species, gastricus, apertura, folium, extraho, neuropathia, tuberculum, utilis, gastropexia, extractum, fluidus.

Модульні самостійні вправи:

Вправа 30

Перепишіть і поставте наголос:

Acidum – кислота, acetum - оцет, sirupus - сироп, compositus - складний, vesica - міхур, vagina – піхва, вагіна, cartilago - хрящ, numerus -число, facies- обличчя, abdomen - живіт, occiput - потилиця, gingiva - ясна, minimus - найменший, maximus - найбільший, Plantago - подорожник, Urtica - кропива, Amygdala – мигдаль (плід), Juniperus - ялівець, Terebinthina - живиця, Amygdalus – мигдаль (дерево).

Вправа 31

Визначте місце наголосу в словах, користуючись словником:

Acutas, albicans, alimentarium, basilaris, cricoideus, herpes zoster, occiput, zoonosis, abdomen, extremitas, digastricus, vagina femina, cartilago, camphora, emissaries, lamina, radialis, skeleton, zygoма, zygomaticus, sebaceous, tuberositas, uncinatus, limitans, iliacus, tympanum, vesica, oesophagus, intestinum, digitus, tunica.

Вправа 32

Перепишіть, знайдіть у словах довгі та короткі суфікси, поясніть місце наголосу:

Canaliculus - каналець, processus - відросток, spatium - простір, protuberantia - горбистість, vitreus - скляний, incisura - вирізка, muliebris - жіночий,

sublingualis – під 'язиковий, apertura - отвір, complexus - сукупність, mucosus - слизовий, aether - ефір, inflammatio - запалення, fibula – мала гомілка, osteomalacia – розм'якшення кісток, cerebellum - мозочок,

profundus - глибокий, obturatus -затульний .

Вправа 33

Перепишіть терміни, поставте наголос:

Apparatus digestorius, scapula dextra, os zygomaticum, columna vertebralis, corpus vertebrae, skeleton thoracis, musculus biceps, muscoli colli, os occipitalis, suturae capitis, intestinum caecum, processus spinosus, solutio spirituosa, fossa vertebrae, facies lateralis, musculus pterygoideus, organon gustus.

Вправа 34

Поставте наголос у термінологічних словосполученнях:

Regio articulationis coxae – ділянка кульшового суглоба , medulla ossium rubra – червоний кістковий мозок, fovea articularis inferior – нижня суглобова ямка , radix caudae – корінь хвоста, arcus aortae – дуга аорти , columna vertebralis – хребетний стовп, хребет, bulbus oculi – очне яблуко, processus interparietalis – міжтім'яний відросток , sulcus arteriae vertebralis – борозна хребетної артерії, fascia endothoracica – внутрішньо грудна фасція.

Лексичний мінімум:

Plica, plicae – складка

Ala,alae – крило

Crista, cristae – гребінь

Costa, costae – ребро

Lingua, linguae – язик

Locus,loci – місце

Truncus, trunci – тулуб

Sulcus, sulci – жолобок

Ovum, ovi – яйце
Colon, coli – ободова кишка
Os, ossis – кістка
Cor, cordis – серце
Lac, lactis – молоко
Pes, pedis – нога
Vas, vasis – судина
Cutis, cutis – шкіра
Auris, auris – вухо
Mens, mentis – розум
Quercus, quercus – дуб
Arcus, arcus – дужка
Lácteus - молочний
Suillus – свинячий
Scábies,es – короста
Substántia, ae – речовина
Fovéola, ae – ямка
Clavícula, ae – ключиця
Pálpebra,ae – повіка
Fácies, ei – обличчя, поверхня
Fractúra, ae –перелом
Canís, is – собака
Cholédochus – жовчний
Connéxus, i – з'єднання
Antérior – передній

Cónfluens, ntis – стік
Abdómen, inis – живіт
Áditus, us – вхід
Anónymus – безіменний
Ásinus, i – осел, віслук
Apóphysis, is – відросток
Esópheus, i – стравохід
Gallína, ae – курка
Lámina, ae- пластинка
Orbita, ae – орбіта, очна ямка
Organon, i – орган
Encéphalon, i (гр.) – гол.мозок
Oóphoron, i – яєчник
Ophtálmus, i – око
Omphalus, i – пупок
Amýgdala, ae – мигдалина
Cáput, capitis – голова
Os, oris – рот
Oculus, i – око
Cránium, ii – череп
Lábium, ii – губа
Róstrum, i – дзьоб, рилюк
Bucca, ae – щока
Témpus, oris – 1) скроня; 2) час
Frons, ntis – лоб

Dens, ntis – зуб
Cornu, us - ріг
Lingua, ae – язык
Áuris, is – вухо
Násus, i – ніс
Mandíbula, ae – нижня щелепа
Olécranon, i – ліктьовий відросток
Pylórus, i – пілорус, воротар шлунка
Maxílla, ae – верхня щелепа
Hypóphisis, is – гіпофіз, нижній мозковий придаток
Hypotonía – знижений тиск
Hypertonía – підвищений тиск
Squamósus – лускоподібний
Cérebrum, i – головний мозок
Medúlla, ae – спинний мозок

Терміни місцезнаходження і направлення частин тіла

Схема площин тіла

Lateralis, e – звернена назовні
Medialis, e – звернена до середини
Cranialis, e – передня, в сторону голови
Caudalis, e – задня в сторону хвоста
Dorsalis, e – верхня, в сторону спини
Ventralis, e – нижня, в сторону живота

У органів голови вживаються:

Замість дорсально – superior – верхній;

Замість краніально - anterior - передній;

Замість вентрально – inferior - нижній;

Замість каудально – posterior - задній;

Рострально – rostralis, e - ближче до кінчика носа

У відношенні до кінцівок та інших органів вживаються терміни:

Проксимально - proximalis, e - вверх, до початку органа;

Дистально - distalis, e - вниз, від початку чи від центру органа;

Краніально – cranialis, e - до передньої поверхні; каудально - caudalis, e – до задньої поверхні.

В області кисті та стопи вживаються:

Дорсально – ближче до передньої поверхні кисті;

Пальмарно – palmaris, e - ближче до долоні кисті;

Плантарно – plantaris, e (на підошві) – ближче до підошви.

Прислів'я:

1. Lapsus linguae – Мовна помилка.
2. Lapsus calami – Письмова помилка.
3. Contraria contrariis curantur - Протилежне лікується протилежним.
4. Te hominem esse memento - Пам'ятай, що ти людина.
5. Medicus curat, natura sanat – Лікар лікує, природа цілює.
6. Qui dolet, meminit - Кому болить, той пам'ятає.
7. Dixi et animam levavi – Сказав і цим полегшив душу.
8. Nec possum tecum vivere nec sine te - Не можу жити – ні з тобою,

ні без тебе.

9. Et medicina triplex, serváre, cavere, medére - Завдання медицини – запобігати, пильнувати, лікувати.
10. Quod óptimus médicus sit quoque philósophus - Щоб бути хорошим лікарем, треба бути також філософом.

Питання для самоконтролю:

1. З якою метою використовуються в латинській мові знаки довготи і короткості?
2. Які склади називають довгими, а які короткими?
3. Назвіть довгі суфікси, наведіть приклади їхнього вживання в латинських термінах.
4. Назвіть короткі суфікси, наведіть приклади їхнього вживання в латинських термінах.
5. Поясніть правила наголосу в латинській мові та наведіть приклади.
6. Від чого залежить постановка наголосу в анатомічних та клінічних термінах?
7. Поясніть правила складоподілу в латинській мові.

Заняття 3.

Тема III. Lectio tertia . Склад слова. Граматичні категорії іменника.

За своєю граматичною будовою латинська мова належить до мов флективного типу. Це означає, що форми слова змінюються шляхом додавання до основи суфіксів та флексій (закінчень).

Склад слова – префікс + корінь + суфікс + закінчення

о - с - н - о - в - а

Cost - a (корінь + закінчення)

Duc - tor - es (корінь + суфікс + закінчення)

Ab - duc- tor - es (префікс + корінь + суфікс + закінчення)

Іменник. Nomen substantivum. Граматичні категорії іменника

I. Рід іменників. Genus.

Genus masculinum – m. – чоловічий рід

Genus femininum – f. – жіночий рід

Genus neutrum – n. – середній рід

Genus commune – г.с. – спільний рід у назвах тварин

N.B! У більшості випадків рід іменників визначається в термінах ветеринарних дисциплін за закінченням називного відмінка однини, тому дуже важливо знати ці закінчення.

Відміна	Рід	Закінчення називного відмінка однини
I	f.	-a
II	m.	-us; -er;
	n.	-um; -on
III	m.	-o; -or; -os; -er; -es; -ex
	f.	-as; -es; -is; -us; -io; -do; -go; -s; -x
	n.	-l; -a; -n; -c; -e; -t; -ar; -ur; -us
IV	m.	-us
	n.	-u
V	f.	-es

N.B! Оскільки рід – це граматична категорія, то належність слів до того чи іншого роду в латинській та українській мовах може не співпадати:

e.g. ligamentum, i n. – зв’язка – ж. р.
radix, icis f. – корінь – ч. р.

II. Число – numerus

У латинській мові є два числа : **однина – singularis (S.)**

множина – pluralis (Pl.)

Різниця між категорією однини та множини визначається за допомогою закінчень

III Відмінок – casus

В латинській мові п’ять відмінків (шостий – кличний в ветеринарній медицині не вживається.)

Nominativus (Nom.) – називний (хто? що?)

Genitivus (Gen.) – родовий (кого? чого?)

Dativus (Dat.) – давальний (кому? чому?)

Accusativus (Acc.) – знахідний (кого? що?)

Ablativus (Abl.) – орудний (ким? чим?)

N.B! Так як для вивчення ветеринарної термінології виключно важливе значення мають тільки два відмінки , то при розгляданні відмін будуть даватись тільки два відмінки : **Nom. S. (Pl.)** та **Gen. S. (Pl.)**

IV Відміна – declinatio

В латинській мові п’ять відмін. Приналежність іменника до відміни визначається за закінченням родового відмінка однини (Gen.S.)

Закінчення родового відмінка однини (Gen.S.) за відмінами

Відміна	I	II	III	IV	V
Закінчення G.S.	-ae	-i	-is	-us	-ei

N.S. G.S.

e.g.:	ala, alae	f.	I відміна
	dorsum, i	n	II відміна
	radix, icis	f.	III відміна
	arcus, us	m.	IV відміна
	species, ei	f.	V відміна

Словникова форма іменника

Визначення практичної основи іменника.

Для того щоб правильно орієнтуватися в латинських відмінах у словнику завжди наводиться запис іменника в називному та родовому відмінках однини з визначенням роду.

e.g.	N.S.	G.S	рід
	costa,	ae	f. ребро
	cancer,	cri	m. рак
	musculus,	i	m. м'яз
	ganglion,	i	n. ганглії, нервовий вузол
	septum,	i	n. перегородка

Коли ми вміємо розшифрувати словникову форму слова, то тоді дуже легко визначити практичну основу будь - якої відміни .

N.B! Основа визначається за родовим відмінком однини (Gen.S.) шляхом відкидання його закінчення:

- ae	I відміна		
- i	II відміна		
-is	III відміна		
-us	IV відміна		
-ei	V відміна		
e.g.	N.S	G.S	
	column <u>a</u> ,	ae	f. I відміна
	nas <u>u</u> s,	column <u>ae</u>	
	cancer <u>,</u>	i	m. II відміна
	dors <u>u</u> m,	nas <u>i</u>	
	organ <u>o</u> n,	cri	m. II відміна
	pulmo,	cancr <u>i</u>	
		i	n. II відміна
		dors <u>i</u>	
		i	n. II відміна
		organ <u>i</u>	
		onis	m. III відміна
		pulmon <u>is</u>	

radix,	<u>icis</u>	f.	III відміна
	radicis		
femur,	<u>oris</u>	n.	III відміна
	femoris		
arcus,	us	m.	IV відміна
	arcus		
genu,	us	n.	IV відміна
	genus		
species,	ei	f.	V відміна
	speciei		

Закінчення в множині додаються тільки до основи. Тому важливо правильно визначити основу в Gen.S. , особливо в III відміні, де іноді повністю змінюється слово в Gen.S.

Аудиторні вправи:

Вправа 35

Визначіть відміну іменників:

Fovĕa, ae f - ямка, corpus, ōris n - тіло, dorsum, i n - спина, arcus, us m - дуга, ligamĕntum, i n - зв'язка, facĕs, ei f - обличчя, поверхня, camphŏra, ae f - камфора, Ricĭnus, i m – рицина (дерево) , sacchĕrum, i n - цукор, cortex, ĭcis m - кора, spirĭtus, us m – спирт.

Вправа 36

Назвіть основу і вкажіть відміну наступних іменників:

1. Scabies, scabiĕi - короста; 2. fibra, fibrae - волокно; 3. ācidum, ācidi - кислота; 4. pulmo, pulmŏnis – легеня; 5. bos, bovis - бик; 6. dens, dentis – зуб; 7. colon, i – ободова кишка; 8. arcus, arcus - дуга; 9. lingua, linguae - язик; 10. rābies, rabiĕi -сказ; 11. visus, visus – зір; 12. ophtĀlmos, i (гр.) - око; 13. corpus, cŏrporis - тіло; 14. ōculus, ōculi - око; 15. costa, costae - ребро; 16. derma, dĕrmatĭs – шкіра; 17. cervix, cervicis – шия; 18. vesĭca, vesĭcae - міхур ; 19. haema, hĀematĭs - кров; 20. pes, pedis - нога ; 21. os, ossis – кістка.

Вправа 37

Перекладіть усно латинською мовою:

1. Вода; 2. Волокно; 3. Трава; 4. Корова; 5. Рослина; 6. Залоза; 7. Вирізка; 8. Щілина; 9. Міхур; 10. Розрив; 11. Вхід; 12. Пластинка; 13. Крило; 14. Вісь; 15. Життя; 16. Вхід стравохода в шлунок; 17. Луска; 18. Вя.

Вправа 38

Прочитайте вголос і без підготовки визначте відміну іменників:

Cŏndylus, i m – виросток; locus, loci m – місце; corpus, cŏrporis n – тіло; cortex, cŏrticis m – кора; cranium, cranĭi n – череп; arcus, arcus m – дуга; frons, frontis f - лоб; ĕnteron, ĕnteri n – кишка; rabies, rabiĕi f - сказ; quercus, quercus f - дуб; plica, plĭcae f – складка; venter, ventris m – живіт; vesĭca, vesĭcae f – міхур; succus, succi m – сік; cervix, cervicis f – шия; solutio, solutiŏnis f – розчин.

Вправа 39

У наступних іменників, що наведені в словниковій формі, виділіть письмово основу і визначте відміну:

Зразок: Lact, lactis n – III, молоко, основа - lact-.

1. Cartilágo, cartiláginis f – хрящ; 2. spatium, spatii n – простір; 3. species, speciéi f – простір; 4. dens, dentis m – зуб; 5. cor, cordis n – серце; 6. ulcus, úlceris n – виразка; 7. encephalon, encéphali n – головний мозок; 8. os, ossis n – кістка; 9. os, oris n – рот; 10. bos, bovis – бик, корова; 11. foramen, foráminis n – отвір; 12. víta, ae f – життя.

Вправа 40

Переведіть екстемпоре (без підготовки):

1. Vagína, ae; 2. vertebra, ae; 3. nucha, ae; 4. juba, ae; 5. columna, ae; 6. úngula, ae; 7. planta, ae; 8. herba, ae; 9. squama, ae; 10. ruptúra, ae; 11. scápula, ae; 12. órbita, ae; 13. fractúra, ae; 14. plica, ae; 15. ala, ae; 16. fovea, ae; 17. gingíva, ae; 18. spina, ae; 19. cáuda, ae; 20. cardia, ae .

Вправа 41

Прочитайте терміни вголос, перекладіть усно, визначте відміну:

Regio, regiónis; collum, colli; dorsum, dorsi; labium, labii; óculus, óculi; frons, frontis; rostrum, rostri; caput, cápitis; nasus, nasi; áuris, áuris; manus, manus; dextra, sinistra, externa, interna, media, plana, pura, transversa, flava, parva, profunda; os, oris; dens, dentis; media, planum.

Домашні вправи:

Вправа 42

Допишіть словникову форму іменників:

Tubercúlum	Margo	Arcus
Humĕrus	Cornu	Scapŭla
Foramen	Processus	Clavicŭla
Corpus	Collum	Capitŭlum
Sulcus	Facies	Crista

Вправа 43

Визначте відміни й основи іменників:

Ramus, i n - гілка, cranium, i n - череп, ductus, us m - протока, membrum, i n - кінцівка, septum, i n - перегородка, tuber, ĕris n - горб, superficies, éi f - поверхня, ala, ae f - крило, dens, dentis m - зуб, cartilágo, ĩnis f - хрящ, lamina, ae f - пластинка, meátus, us m - хід, прохід, truncus, i m - тулуб, linea, ae f - лінія.

Вправа 44

Визначте основи та рід іменників:

Dens, dentis; derma, dermatis; dorsum, dorsi; duodenum, duodeni; encephalon, encephali; enteron, enteri; colon, coli; facies, faciei; fascia, fasciae; femur, femoris; fibula, fibulae; foramen, foraminis; fossa, fossae; frons, frontis; ganglion, ganglii; gaster, gastris; genu, genus; glandula, glandulae; gyrus, gyri; haema, haematis; hepar, hepatis; humerus, humeri; ileum, ilei; ischium, ischii; intestinum, intestini; labium, labii; lobus, lobi; lamina, laminae; mandibula, mandibulae.

Вправа 45

Визначте рід іменників та перекладіть їх:

Nasus, planum, sulci, fibula, foveolae, tibia, tunica, ostĭa, condylus, ulna, membrum, bursa, fundus, tarsus, carpus, lamina, succus, oesophagus, sternum, glandulae, collum, cavum.

Вправа 46

Визначте основу іменників:

larynx, laryngis *m*; os, oris *n*; os, ossis *n*; ostium, ostii *n*; pancreas, pancreatis *n*; pars, partis *f*; pectus, pectori *n*; pelvis, pelvis *f*; pharynx, pharyngis *m*; pylorus, pylori *m*; radix, radice *f*; processus, processus *m*; rete, retis *n*; rumen, ruminis *n*; sanguis, sanguinis *m*; splen, splenis *m*; spondylus, spondyli *m*; radius, radii *m*; regio, regionis *f*; stoma, stomatis *n*; stomachus, stomachi *m*; tendo, tendinis *m*; thorax, thoracis *m*; uber, uberis *n*; venter, ventris *m*; vagina, vaginae *f*; ductus, ductus *m*; sinus, sinus *m*; rabies, rabiei *f*; caries, carie *f*; scabies, scabiei *f*.

Модульні самотійні вправи:

Вправа 47

Визначте в запропонованих іменниках основу:

Cortex, corticis *m*; margo, marginis *m*; pulmo, pulmonis *m*; venter, ventris *m*; caput, capitis *n*; cervix, cervicis *f*; cornu, cornus *n*; cystis, cystis *f*; dens, dentis *m*; derma, dermatis *n*; foramen, foraminis *n*; femur, femoris *n*; haema, haematis *n*; os, oris *n*; spondylus, spondyli *m*; stoma, stomatis *n*; thorax, thoracis *m*; venter, ventris *m*; processus, processus *m*; tendo, tendinis *m*; facies, faciei *f*; naris, naris *f*; calcar, calcaris *n*; pars, partis *f*; os, ossis *n*; cor, cordis *n*; radix, radice *f*; articulatio, articulationis *f*.

Вправа 48

Перекладіть анатомічні терміни, користуючись словником, за схемою: іменник у називному відмінку однини + іменник у родовому відмінку однини:

Вирізка лопатки, кут грудини, горбок м'яза, верхівка кістки, шийка лопатки, гребінь головки ребра, гребінь горбка, дуга хребця, відросток хребця, горбок ребра, головка ребра.

Вправа 49

Перекладіть слова латинською мовою і визначте відміну іменників:

Відросток, канал, вода, квітка, листок, плід, корінь, олія, язик, розчин, череп, рот, крило, ребро, пазуха, горбок, ріг, м'яз.

Вправа 50

Визначте відмінкову форму іменників, що утворюють терміни, перекласти словосполучення українською мовою :

Corpus vertēbrae; articulatio genus; arcus costarum; aqua Menthae; olēum Ricini; olēum Persicorum; massa pilularium; flores Chamomillae; tabulettae Amidopyrini; ossa manus; ossa pedis.

Лексичний мінімум

Ala, ae f – крило	Apertúra, ae f – вхід, отвір
Aqua, ae f – вода	Cardia, ae f – серце
Capra, ae f – коза	Fractúra, ae f – перелом
Fibra, ae f – волокно	Glándula, ae f – залоза
Fovea, ae f – ямка	Incisúra, ae f – вирізка
Vita, ae f – життя	Planta, ae f – рослина
Gingíva, ae f – ясна	Ruptúra, ae f – розрив
Glossa, ae f (гр.) – язик	Squama, ae f – луска
Herba, ae f – трава	Úngula, ae f – копито
Juba, ae f – грива	Vagína, ae f – піхва, вагіна
Lámina, ae f – пластинка	
Plica, ae f – складка	
Spína, ae f – ось, хребет	
Sutúra, ae f – шов	
Vacca, ae f – корова	
Vesíca, ae f – міхур	
Fissúra, ae f – щілина, тріщина	
Medúlla, ae f – спинний мозок	
Orbita, ae f – орбіта, очна ямка	

Прикметники 1 відміни

Alba – біла	flava (lutea) - жовта	longa - довга
magna – велика	parva – мала	plana – плоска
profúnda – глибока	próxima – найближча	pura – чиста
rubra – червона	spúria – несправжня	vera – справжня
propria - власна	lata – широка	

Грецькі корені, які дублюють іменники 1 відміни. Суфікс «ítis», який утворює терміни зі значенням «запалення».

Латинські іменники I відміни	Грецькі корені – дублети	Загальне значення	Терміни, які утворені за допомогою «ítis»	
Córnea, ae	kerat-	Рогівка	Keratítis –	Запалення рогівки (кератит)
Glándula, ae	aden -	Залоза	Adenítis	Запалення залози (аденіт)
Lingua, ae	gloss-	Язик	Glossítis –	Запалення язика (глоссит)

Mamma, ae	mast -	Молочна Залоза	Mastítis –	Запалення молочної залози (мастит)
Medúlla, ae	myel-	Спинний мозок	Myelítis –	Запалення спинного мозку (мієліт)
Pálpebra, ae	blephar-	Повіка	Blepharítis –	Запалення повіки (блефарит)
Vena, ae	phleb-	Вена	Phlebítis –	Запалення вени (флебіт)
Vagína, ae	colp –	Вагіна, піхва	Colpítis –	Запалення вагіни (кольпіт)
Vértebra, ae	spondyl -	Хребець	Spondylítis	Запалення хребця (ів) (спондиліт)
Vesíca, ae (urinaria)	cyst -	Сечовий міхур	Cystítis –	Запалення сечового міхура (цистит)
Vesíca (fellea)	cholecyst-	Жовчний Міхур	Cholecystítis –	Запалення жовчного міхура (холецистит)

Прислів'я:

1. Duos qui lepores sequitur, neutrum capít - Хто гониться за двома зайцями, жодного не спіймає.
2. Potius sero quam nunquam – Краще пізно, ніж ніколи.
3. De mortuis aut bene, aut nihil – Про померлих або добре, або нічого.
4. Memento mori! – Пам'ятай, що ти смертний (Цими словами ченці нагадували один одному, що людина смертна і тому має жити гідно, бо інакше не уникне кари на тому світі).
5. Tempora mutantur et nos mutamur in illis – Часи змінюються і ми змінюємося разом з ними.
6. Non olet rescipia – Гроші не пахнуть (Відповідь імператора Веспасіана синові Тіту, невдоволеному тим, що батько дав йому гроші з податків за користування міською каналізацією).

7. Panem et circenses – Хліба й видовищ! (Слова, якими римський плебс часів імперії звертався до патрициїв, вимагаючи безкоштовної їжі та видовищ (циркових розваг))
8. Vestis virum facit – Одяг створює людину (тобто враження про неї).
9. De gustibus non est disputandum – Про смаки не сперечаються.
10. Usus magister est optimus – Досвід - найкращий учитель (Цицерон).

Питання для самоконтролю:

1. Що таке морфологія?
2. Назвіть граматичні категорії іменника в латинській мові.
3. Скільки відмін має іменник в латинській мові? Наведіть приклади.
4. Що таке граматичний рід?
5. Скільки родів має іменник у латинській мові?
6. Чи збігаються роди іменників в українській та латинській мовах?
7. Назвіть латинські відмінки та питання, на які вони відповідають.
8. У яких відмінках вживаються анатомічні та клінічні терміни у ветеринарній термінології?
9. Наведіть приклади словникового запису іменників усіх відмін та поясніть їх запис.
10. На що вказує закінчення іменника називного відмінка однини?
11. Як визначити основу латинського іменника? Обґрунтуйте свою відповідь.
12. Як змінюються іменники?

Заняття 4

Тема IV. Lectio quarta. Перша та друга відміна іменників.

Перша відміна іменників. Declinatio prima

До першої відміни, як правило, належать іменники жіночого роду, які мають закінчення **-a** в називному відмінку однини.

Таблиця

Відмінкові закінчення іменників I відміни

Casus	Singularis	Pluralis	S.	Pl.
Nom. хто?що?	-a	-ae	Capsula Капсула	Capsulae Капсули
Gen. кого, чого?	-ae	-arum	Capsulae Капсули	Capsularum Капсул
Dat. кому, чому?	-ae	-is	Capsulae Капсулі	Capsulis Капсулам
Acc. кого,	-am	-as	Capsulam Капсулу	Capsulas Капсули

що?				
Abl. ким, чим?	-a	-is	Capsula капсулою (in + Abl.в капсулі)	Capsulis капсулами (in + Abl. В капсулах)

e.g. substantia, ae f - речовина

planta, ae f - рослина

herba, ae f - трава

N.B! До першої відміни також належать деякі іменники, які мають чоловічий рід за значенням, але відмінюються за жіночим родом I відміни.

Agricola, ae m – землероб

Collega, ae m – колега

Nauta, ae m – мореплавець

Poëta, ae m – поет

Друга відміна іменників. Declinatio secunda

До другої відміни відносяться іменники чоловічого та середнього роду, які мають закінчення:

	S.		Pl.	
	m	n	m	N
Nom.	-us; -er	-um; -on	-i	-a
Gen.		-i		-orum

Таблиця

Відмінкові закінчення II відміни

Casus	Singularis	Pluralis	S.	Pl.
Nom.	-us, -er -um (on)	-i (m) -a(n)	Ligamentum	Ligamenta
Gen.	-i	-orum	Ligamenti	Ligamentorum
Dat.	-o	-is	Ligamento	Ligamentis
Acc.	-um	-os	Ligamentum	Ligamentos
Abl.	-o	-is	Ligamento	Ligamentis

Зразки відмінювання

	S.	Pl.
Nom.	Musculus Cancer Ganglion	Musculi Cancri Ganglia
Gen.	Musculi Cancri Ganglii	Musculorum Cancrorum Gangliorum

N.B! 1) У більшості іменників на **-er** при відмінюванні голосна **-e** випадає, наприклад:

Cancer, cancri m – рак

Magister, magistri m – учитель

2) Нижче подані іменники, які становлять винятки стосовно роду. Вони за природою жіночого роду (f.), але відмінюються за чоловічим родом. Запам'ятайте їх. Це треба враховувати при узгодженні іменника з прикметником.

Bolus, i f – глина, болюс

Crystallus, i f – кристал

Virus, i f – вірус

Alvus, i f. - живіт

Periodus, i f – період

Methodus, i f - метод

Humus, i f – земля, ґрунт

Atomus, i f - атом

Аудиторні вправи

Вправа 51

Згрупуйте терміни за першою та другою відміними, визначте рід іменників:

Collum, fascia, sulcus, crista, Zincum, cranium, vena, radius, ramus, truncus, thermometrum, philoherapia, oblate, neurocranium, equus, arteria, aorta, arteriola, valvula, pericardium, membrana, bursa, tunica, hilus, tuberculum, lamina, nasus, reticulum.

Вправа 52

Прочитайте вголос і перекладіть усно сполучення із іменників + прикметники в *Nominativus singularis*:

1. Planta alba; 2. aqua pura; 3. costa spuria; 4. incisúra profunda; 5. fibra longa; 6. medulla flava; 7. vesica magna; 8. lamina parva; 9. medulla rubra; 10. apertura profunda; 11. vita longa.

Вправа 53

У наступних слів і словосполучень визначте за закінченням відміну і число, перекладіть їх усно:

1. Fibrárum; 2. aquae; 3. incisúra longa; 4. spina scapulae; 5. sutúra lata; 6. Fovea profunda;
7. fractúra costae; 8. ruptura cardiae; 9. ala magna; 10. lámina parva; 11. fissúra longa; 12. aqua pura; 13. apertura próxima; 14. fissura medullae; 15. medulla flava.

Вправа 54

Доведіть, що наступні іменники відносяться до:

а) різних родів і відмін:

1. Scápula; 2. membra; 3. folia; 4. digiti; 5. cérebrī; 6. óculi; 7. plana; 8. fovea; 9. planta;

б) до одного роду і відміни:

1. Colon; 2. labia; 3. intestinórum; 4. septi; 5. membra; 6. stratum; 7. encéphalon; 8. venéna

Вправа 55

Напишіть словникову форму наступних іменників:

Зразок: sulcus – sulcus, sulci m – борозна

1. Rostrum; 2. morbus; 3. folium; 4. colon; 5. crista; 6. spóndylus; 7. maxilla; 8. floccus; 9. órganon; 10. cancer; 11. túnica; 12. equus; 13. spatium; 14. énteron 15. úngula 16. lobus 17. stratum.

Вправа 56

Визначте рід, відміну, число, відмінок та перекладіть:

1. Foliórum; 2. dígiti; 3. linguárum; 4. vacca; 5. cancri; 6. intéstina; 7. lámina; 8. lobórum; 9. loci; 10. crania; 11. alárum; 12. strata; 13. plani; 14. apertúrae; 15. labia; 16. morbórum;
17. médicus; 18. ligamenta; 19. incisúra; 20. énteri.

Вправа 57

Перекладіть:

1. Череп, доля, око, губа, язик, голова, верхня щелепа, ясна, дзьоб, віслюк.
2. Грива, життя, палець, копито, крило, площина, вхід, область, ямка, спина.
3. Вода, гребінь, ребро, кишка, головний мозок, глина, місце, рак, болос, шия.
4. Дно, вия, волокно, щілина, крило, кінь, нижня щелепа, листок, борозна.

Домашні вправи

Вправа 58

Перекладіть письмово:

1. Músculus oblíquus. 2. Nasus equi. 3. Ramus nervi. 4. Rami nervi. 5. Truncus magnus.
6. Septum nasi. 7. Intéstinum cecum. 8. Membra vaccae. 9. Stratum durum. 10. Vena cava.
11. Linea alba. 12. Stratum rubrum. 13. Venénium nigrum. 14. Períodus crítica. 15. Óstium rotundum. 16. Venénium luteum. 17. Ligamentum flavum. 18. Medulla flava. 19. Sulcus profundus. 20. Collum mandíbulae. 21. Collum scapulae. 22. Stratum album. 23. Medulla rubra. 24. Vitrum flavum. 25. In vitro flavo. 26. In vitro nigro. 27. Ligamenta flava.

Вправа 59

Запишіть іменники та визначте до якої відміни вони належать:

Abdomen, abdominis *n*; abomasus, abomasi *m*; omasus, omasi *m*; reticulum, reticuli *n*; ala, alae, *f*; angulus, anguli *m*; anus, ani *m*; apex, apicis *m*; arcus, arcus *m*; atrium, atrii *n*; auris, auris *f*; avis, avis *f*; brachium, brachii *n*; bulla, bullae *f*; bursa, bursae *f*; caput, capitis *n*; cella, cellae *f*; cauda, caudae *f*; carpus, carpi *m*; cavum, cavi *n*; cerebrum, cerebri *n*; cranium, cranii *n*; cor, cordis *n*; cutis, cutis *f*; cystis, cystis *f*; cytus, cyti *m*.

Вправа 60

Визначте рід іменників та провідмінійте їх (на вибір 3 терміна):

Animi, digitum, musculorum, cancer, morbus, somnis, medicamentum, venena, calculus, loci, medicum, oculum, nervus, labia.

Вправа 61

Перекладіть письмово:

Ядерце, вія, куля, черв'як, яйцеклітина, орган, секрет, спинка носа, крило носа, спина, м'язи і зв'язки, органи ока, рукоятка грудини, кінцівка, шви черепа.

Вправа 62

Перекладіть українською мовою:

A. 1. Multa verba anatomica Graeca sunt, ut rhaps, encephalon, olecranon, acromion, colon ceteraque. 2. Radius et ulna skeleton antebrachii formant. 3. Chirurgi instrumenta sunt scalpellum et trepanum.

B. In medicamenta multa sunt: vaccine, anatoxina, antibiotica, narcotica, tabulettae, emplastra, unguenta, linimentum et cetera.

Вправа 63

Перекладіть словосполучення та визначіть рід число, відмінок, відміну кожного слова:

Angulus ventriculi, condylus humeri, fundus oculi, cancer oesophagi, musculus deltoideus, ventriculus sinister, diameter obliqua.

Модульні самостійні вправи

Вправа 64

Перекладіть анатомічні терміни:

Arcus vertebrae; os longum, arcus costarum; bulbus duodeni; crista tuberculi; dorsum nasi; cavum thoracis; cavum abdominis; corpus vertebrae; caput vertebrae; cartilago costae; facies pelvina, os brachii; basis cranii; collum scapulae; cavum pelvis; os tarsi, facies cerebri; basis cranii; corpus vertebrae; cartilago costae capitulum radii; fossa scaphoidea, os femoris; spina scapulae, processus transversus.

Вправа 65

Перекладіть письмово:

1. Перелом пальця; 2. розрив м'язів; 3. вісь лопатки; 4. головка ребра; 5. шийка ребра;

6. область носа; 7. лінія виї; 8. гілки вен; 9. спинка язика; 10. область нижньої щелепи; 11. розрив зв'язки; 12. тіло хребця; 13. перелом ребра; 14. тріщина (щілина) копита корови; 15. хвороби коней; 16. ріг кози.

Вправа 66

Підберіть антоніми до термінів направлення:

1. Caudális; 2. profundus; 3. sinister; 4. ventrális; 5. craniális; 6. laterális; 7. internus; 8. mediális; 9. externus; 10. dexter; 11. dorsális; 12. superficiális.

Вправа 67

Перекладіть українською мовою:

A. 1. Numerus musculorum organismi humani magnus est. 2. Forma musculorum varia est: sunt musculi lati, longi, externi, interni, profundi, et ceteri. 3. Musculi fasciis cinguntur. 4. Medice, cura aegrotum, sed non morbum. 5. Typhus exanthematicus morbus contagiosus est.

B. 1. Glandulae ventriculi succum gastricum elaborant. 2. In medicina succi et sirupi varii adhibentur. 3. Pharmacopolae sirupos et succos in loco frigid conservant. 4. Da aegroto sirupum cerasi.

Лексичний мінімум

Іменники 2 відміни

Asinus, i m - осел

Cancer, cancri m – рак
 Carpus, i m – зап'ясток
 Dáctylus, i m (гр.) –палець   Dígitus, i m – палець   Equus,i m – кінь
 Fundus, i m –дно   Lobus, i m - частка   Locus,i m – місце
 Médicus, i m – лікар   Metacárpus, i m – п'ясток   Morbus i m – хвороба
 Ramus, i m – гілка   Truncus, i m – стовбур, тулуб   Bolus,i f - глина
 Períodus, i f – період   Méthodus, i f – метод   Cavum, i n - порожнина
 Dorsum, i n – спина   Ênteron, i n (гр.) – кишка   Fólium, i n – лист
 Intéstinum, i n – кишка   Ligaméntum, i n – зв'язка   Venénum, i n – яд
 Retículum , i n – сітка   Septum,i n – перегородка   Stratum , i n – шар
 Virus , i n – яд, вірус   Vitrum, i n – скло, склянка
 Membrum, i n - кінцівка, член
 Abomásum, i n – сичуг (відділ шлунка жуйних тварин)
 Omásum, i n – книжка (відділ шлунка жуйних тварин)
 Ostium, i n – отвір, вхід, устя
 (O)esóphagus, i m (гр.) - стравохід
 Cérebrum, i n – головний мозок
 Colon, i n – ободова кишка
 Encéphalon, i n (гр.) - головний мозок

Прикметники 1-2 відміни

Cavus, a, um - порожнистий, а, е ; порожній ,а, е
 C(e)aecus, a, um – сліпий , а, е
 Compósitus, a, um – складний, а, е
 Dexter, tra, trum - правий, а, е
 Durus, a, um – твердий, а, е
 Latus, a, um – широкий, а, е
 Líquidus, a, um – рідкий, а, е
 Longus, a, um – довгий, а, е
 Oblíquus, a, um –косий, а, е
 Serótinus, a, um –пізній, а, е
 Siníster, tra, trum – лівий, а, е
 Transversus, a, um - поперечний, а, е
 Veterinárius, a, um – ветеринарний, а, е

Терміноутворення

Моделі: К +

К + itis – запалення (слизової) названого органу

К + oma – пухлина названої тканини чи органу

К + logia – вчення про названий предмет

Латинські іменники II відміни	Грецькі корені – дублети	Загальне значення	Утворення термінів за допомогою суфіксів і ТЕ	
Cancer, cancri m	Carcin -	Рак	Carcinóma	Пухлина
Cérebrum, i n	Encéphal -	Мозок	Encephalítis	Запалення головного мозку(енцефаліт)
Crassum, i n	Col-	Товста кишка	Colítis	Запалення товстої кишки (коліт)
Intéstinum, i n	Enter-	Кишка	Enteritis	Запалення кишки (ентерит)
Labium, ii n	Cheil -	Губа	Cheilítis	Запалення губи (хеїліт)
Ligamentum, i n	Desm-o-	Зв'язка	Syndesmología	Наука про зв'язки (синдесмологія) – arthrológia
Medicamentum, i n	Pharmac -o-	Ліки	Pharmacología	Наука про ліки(фармакологія)
Morbus, i n	Path-o-(ia)	Хвороба	Pathología	Наука про хвороби (патологія)
Músculus, i n	My-, myo(s)	М'яз	Myología Myosítis	Наука про м'язи (міологія) Запалення м'язів (міозит)
Nasus, i m	Rhin-o-	Ніс	Rhinitis	Запалення носа (риніт)
Oculus, i m	Opthalm -o	Око	Opthalmología	Наука про очі
Rectum, i n	Proct-	Пряма кишка	Proctítis	Запалення прямої кишки (проктит)
Úterus, i n	Metr-, hyster-	Матка	Metritis	Запалення матки (метрит)
Venénum, i n	Toxic-o-	Отрута, яд	Toxicología	Наука про яд (токсикологія)
Ventriculus, i m	Gastr-	Шлунок	Gastritis	Запалення шлунка

Прислів'я:

1. *Nulla aetas ad discendum sera* – Вчитися ніколи не пізно.
2. *Charta non erubescit* - Папір не червоніє (Цицерон у своїх листах зазначає, що не про все можна сказати віч-на-віч, однак про все можна написати, оскільки папір все стерпить і не почервоніє).
3. *Montes auri polliceri* – Обіцяти золоті гори (засудження безпідставних хвалькуватих обіцянок).
4. *Homo homini lupus est* – Людина людині вовк.
5. *Manus manum lavat* - Рука руку мие.
6. *O tempora, o mores!* – О часи, о звичаї! (засудження ганебних звичаїв цілих поколінь) Цицерон
7. *Aliena vitia in oculis habebus, a tergo nostra sunt* – Чужі недоліки в нас перед очима, а свої - за спиною (Сенека).
8. *Homo locum ornat, non hominem locus* – Людина прикрашає місце, а не місце людину.
9. *Homo sum; humani nihil a me alienum puto* – Я людина, і ніщо людське мені не чуже (Теренцій).
10. *Nec tecum possum vivere, nec sine te* – Не можу жити ні з тобою, ні без тебе (про друзів, які часто сваряться, однак не можуть жити один без одного).

Питання для самоконтролю :

1. Які іменники належать до першої відміни?
2. Назвіть найуживаніші суфікси іменників першої відміни, поясніть їх значення.
3. Які роди іменників презентують другу відміну? Чи можна за родом іменника визначити його відміну?
4. Поясніть правило середнього роду для іменників.
5. Які частини мови відмінюються за другою відміною іменників?
6. Наведіть приклади іменників на –us жіночого та середнього роду.
7. Назвіть іменники чоловічого та середнього роду.
8. Поясніть значення грецьких дублетів іменників другої відміни.
9. З'ясуйте , як звучатимуть іменники нерв, лікар, волос, око, хвороба, ніс, м'яз латинською та давньогрецькою мовами.
10. Назвіть суфікси іменників, які позначають: знаряддя або засоби, результат або дію, зменшення.

Заняття 5

Lectio quinta. Тема V: Третя відміна іменників. Приголосний, голосний та мішаний типи іменників III відміни. Declinatio tertia.

Третя відміна найскладніша в системі латинських відмін. До третьої відміни належать іменники всіх трьох родів (m, f, n), які в родовому відмінку однини (Gen. S.) закінчуються на –is.

Особливості іменників III відміни:

- В називному відмінку однини (Nom. S.) іменники III відміни мають різні закінчення.
- Закінчення родового відмінка однини - це кінцева частина основи + **[is]**.
Дуже важливо правильно утворити родовий відмінок однини, щоб чітко виділити основу, до якої будуть додані закінчення в множині.
- Щоб провідміняти іменники III відміни, треба знати і граматично визначити до якого типу належить іменник. Таких типів - три:

Приголосний тип – m, f, n – Classis consonans

Голосний тип – n – Classis vocalis

Мішаний тип – m, f, n – Classis mixta

Ознаки приголосного типу:

- До цього типу відносяться іменники всіх трьох родів: m, f, n;
- Нерівноскладовість: в родовому відмінку однини (Gen. S.) на 1 склад більше, ніж в називному відмінку однини (Nom. S.);

e.g. pulmo, onis m – легеня
2 1

pulmonis

3 2 1

- Основа закінчується на один приголосний звук
e.g. solutio, onis f – розчин; semen, inis n – сперма, насіння

solutio**[is]**   semin**[is]** ;

Таблиця

	S.	Pl.
	m. f. n.	m. f. n.
Nom.	різні закінчення	-es -a
Gen.	-is	-um

Зразки відмінювання
Caput, itis n – голова

	S.	Pl.
Nom.	caput	capit – a
Gen.	capit – is	capit – um

Pulmo, onis m - легеня

	S.	Pl.
Nom.	Pulmo	pulmon – es
Gen.	pulmon – is	pulmon – um

Solutio, onis f. – розчин

	S.	Pl.
Nom.	Solutio	solutio – es
Gen.	solutio – is	solutio – um

Ознаки голосного типу

До цього типу відносяться іменники тільки середнього роду (n);

В називному відмінку однини іменники голосного типу мають закінчення **[-e]**, а також частини основи: al-, ar-;

e.g. il[**e**], is n. – черевна порожнина, живіт, нутрощі

calcar, is n – острога, шпора (у півня)

animal, is n – тварина

Таблиця

	S.	Pl.
	n.	n.
Nom.	[-e] , -ar, -al	-ia
Gen.	-is	-ium

Зразки відмінювання

Animal, is n – тварина

	S.	Pl.
Nom.	animal	animal –ia
Gen.	animal – is	animal – ium

**Calcar, is n – острога,
шпора (у півня)**

	S.	Pl.
--	----	-----

Nom.	calcar	calcar -ia
Gen.	calcar- is	calcar- ium

ile, is n. – черевна

порожнина, живіт, нутрощі

	S.	Pl.
Nom.	ile	il -ia
Gen.	il- is	il - ium

Ознаки мішаного типу

В цьому типі є дві групи іменників m. f. n. роду.

I. Рівноскладовість - однакова кількість складів в Nom.S. та Gen.S. Це іменники, що закінчуються в Nom.S. на - is та -es

e.g. *tabes, tabis f* – виснаження

$2\ 1 = 2\ 1$

cutis, cutis f – шкіра ,

$2\ 1 = 2\ 1$

II. Нерівноскладовість – в родовому відмінку однини (Gen. S.) на 1 склад більше, ніж в називному відмінку однини (Nom. S.);

Основа закінчується на 2 чи більше приголосних:

e.g. *dens, dentis m* – зуб ,

$1 \neq 2\ 1$,

pars, partis f – частина , *os, ossis n* – кістка ,

$1 \neq 2\ 1$,

$1 \neq 2\ 1$,

Таблиця

	S.	Pl.	
	m. f. n.	m.f.	n
Nom.	різні закінчення	-es	-a
Gen.	-is	-ium	

Зразки відмінювання

Dens, dentis m - зуб

	S.	Pl.
Nom.	dens	dent -es
Gen.	dent- is	dent - ium

Pars, partis f - частина

	S.	Pl.
Nom.	pars	part-es
Gen.	part- is	part - ium

Os, ossis n – кістка

	S.	Pl.
--	----	-----

Nom.	oss	oss –a
Gen.	oss– is	oss – ium

Аудиторні вправи:

Вправа 68

Визначте основу іменників третьої відміни, утворіть родовий відмінок однини та множини:

Dilatatio, onis f; pix , icis f; sulphas, atis m; sulfis , itis m; nephritis , idis f; naris, is f; radioactivitas, atis f; oedema , atis n; extensor, oris m; transfusio, onis f.

Вправа 69

Визначити основу та тип відмінювання:

Glomus, ěris n – клубочок
 Foramen, inis n – твір
 Rete, is n – сітка
 Cartilago ,inis f – хрящ
 Tempus, óris n – час
 Phalanx, ngis f – фаланга
 Unguis, is m – ніготь
 Frons, frontis f – лоб
 Pancreas, átis n – підшлункова залоза
 Pectem, inis m – гребінь

Вправа 70

Провідмініайте іменники та перекладіть українською мовою:

Sal, salis n; mare, maris n; cochlear, cochlearis n; sepsis , is f; diagnosis, is f; oedema, atis n; necrosis, is f;

Вправа 71

Допишіть словникову форму іменників:

Caro, stapes, abdomen, cor, foramen, caput, venter, cervix, pulmo, tumor, gaster, corpus, tendo, os, femur.

Вправа 72

Утворіть родовий відмінок однини та визначте основу:

Cortex, radix, foramen, crus, femur, corpus, articulatio, cartilago, apex, margo, tendo, tempus, pulmo, paries, trochanter, occiput, regio, animal, rete, calcar, flexor, cor, pes.

Вправа 73

Визначте, до якого типу відміни належать терміни:

Os, rete, flexor, pes, avis, crus, mater, dens, basis, cutis, pars, abdomen, caput, radix, cortex, occiput, symphysis, phthisis.

Вправа 74

Виділіть у наступних іменників корінь і суфікс. Визначте значення складових частин. Перекладіть іменники українською мовою:

a) tracheitis, itidis f; blepharitis, itidis f; myelitis, itidis f; cystitis, itidis f;

phlebitis, itidis f; thrombophlebitis, itidis f; spondylitis, itidis f; urethritis, itidis f; prostatitis, itidis f; arachnoiditis, itidis f; rhinitis, itidis f; enteritis, itidis f; colitis, itidis f; gastroenterocolitis, itidis f; proctitis, itidis f; duodenitis, itidis f; periostitis, itidis f; peritonitis, itidis f; myositis, itidis f;

b) leucocytōsis, is f; toxicōsis, is f; hypovitaminōsis, is f; neurōsis, is f; cholelithiāsis, is f.

Вправа 75

Утворіть іменники, що означають захворювання запального характеру. Назвіть українські терміни:

Appendix, icis f – апендикс; pleura, ae f- плевра; tonsilla, ae f – мигдалина; pancreās, ātis n – підшлункова залоза; hepar, atis n – печінка; encēphālon, i n – головний мозок.

Вправа 76

Перекласти текст:

De abdomīne

Corpus homīnis e capīte, trunco et membris constant (складається). Abdōmen inter pectus et pelvim situm est. Varii muscūli cavum abdomīnis tegunt (покривають), ut musculus rectus abdomīnis, muscūlus externus, internus, transversus abdomīnis et ceteri. In cavo abdomīnis viscēra sita sunt (розташовані): hepar, stomāchus, renes, lien, intestīna et cetēra.

Вправа 77

Перекласти українською мовою:

Syndesmōsis crania

Aponeurōsis muscūli bicipītis brachii

Fascia superior diaphragmātis pelvis

Aponeurōsis muscūli erectōris spinae

Vas lymphatīcum profundum

Vasa sanguinea choreoidea

Vasa sanguinea auris internae

Вправа 78

Розподіліть наступні слова за відношенням їх до роду і типу третьої відміни. Доведіть правильність вашої думки:

I. 1. Derma, atis; 2. crus, cruris; 3. calor, ōris; 4. apex, icis; 5. pars, tis;

II. 1. Regio, ōnis; 2. tuber, is; 3. margo, inis; 4. os, ossis; 5. ānimal, is;

III. 1. Ulcus, eris; 2. rete, is; 3. femur, oris; 4. flexor, ōris; 5. canis, is;

IV. 1. Pes, pedis; 2. dens, ntis; 3. apis, is; 4. viscus, eris; 5. inflammatio, ōnis.

Вправа 79

Визначте за закінченням відмінок і число, вкажіть рід наступних слів:

I. Abdominis, latera, foramina, foraminum, animalia, pectoris;

II. Pulveres, tumoris, corda, capitum, dentium, pulmonum, ossium;

III. Flores, vasa, viscerum, ulcera, cruris, tubera, (o)edematis;

IV. Marginis, margines, tempora, tempus, partes, oris, pectora.

Домашні вправи:

Вправа 80

Визначте основу і тип відміни іменників:

Flos, oris m; cor, cordis n; Secāle, is n; apis, is f; cutis, is f; hepar, ātis n; viride, is n; sanguis, ĩnis m; cochlēar, āris n; Digitalis, is f.

Вправа 81

Перекладіть українською мовою:

1) Dens incisivus, pars squamōsa, corpus callōsum; Aether aethylicus, solutio oleōsa, sulfur praecipitātum;

2) Digiti pedis, cavitas oris, os coccygis, corpus ossis femōris, medūlla ossium; stigma Maydis, folia Plantaginis, flores Tiliae.

Вправа 82

Перекладіть українською мовою:

Dentes

Dentes inter vestibūlum et cavum oris locāti sunt (розташовані). In dente corōna dentis, collum dentis et radix dentis distinguuntur (розрізняємо). Intra corōnam dentis cavum locātur (розташовуються). In apice radīcis dentis est forāmen apicis dentis. Per forāmen apicis dentis in cavum dentis, ubi pulpa dentis est vasa sanguinea et nervi intrant (входять). Dentes forma corōnae sunt; dentes incisivi, dentes sapientiae (serotīni) etc.

Вправа 83

Визначте число:

Stigmāti	Cruris
Abdominis	Capīta
Cordis	Calcāri
Reti	Femorum
Foramīna	

Вправа 84

Визначте відмінок і число та перекладіть у відповідній формі:

Flores, florem; pulmōnis, pulmōnes; pes, pedes, pedum; tumōres, tumōrem; pulices, pulicum; pulveris, pulveres; dentes, dentium.

Вправа 85

Виділіть основу у наступних словах, що наведені у словниковій формі:

Os, ossis n; os, oris n; larynx, lāryngis m; cor, cordis n; margo, inis m; cortex, icis m; thorax, ācis m; apex, āpicis m; cuspis, idis m (створка).

Вправа 86

Визначте до якої частини мови, роду, відміни, типу відміни належать наступні слова:

1. Apex, icis; 2. dolor, ōris; 3. apis, is; 4. dens, dentis; 5. pars, partis; 6. pix, picis; 7. species, ei; 8. corpus, oris; 9. albus; 10. manus, us; 11. digitus, i; 12. myōma, atis; 13. énteron, i; 14. óphthalmos, i; 15. myositis, itidis; 16. magnitudo, inis; 17. transfusio, ōnis; 18. nephrósis, is; 19. fibrósus; 20. costale; 21. sutura, ae; 22.

flexor, óris; 23. grácilis; 24. solutio, ónis.

Вправа 87

За якими двома ознаками можна визначити рід у наступних словосполученнях. Розподіліть слова за родами, перекладіть їх:

1. Forámen occipitale. 2. Ren dexter. 3. Tumor magnus. 4. Dens caninus. 5. Cartilago longa . 6. Frons lata. 7. Inflammatio acuta. 8. Vita brevis. 9 .Pulvis compositus. 10. Flos ruber. 11 .Pars dextra. 12. Gaster composita. 14. Cortex durus. 15. Pulmo sinister. 16. Pix linqua. 17. Dolor acutus. 18. Homo sapiens. 19. Anser domésticus.

Модульні самостійні вправи :

Вправа 88

Випишіть із речень іменники третьої відміни, визначте їх групу; випишіть граматичну основу речень:

Pax et amicitia vitae felicitatis conditio est.

Corpore – senex, animo – iuvenis!

Quae differentia in verbis est: “ ovum”, “ovis”, “avis”?

Ex adipibus suis, canis, aliorum animalium saponem praeparamus.

5 Ex ungue leonem cognoscimus, e dentibus aetatis animalium.

Praeparatum vitaminosum est substantia, quae manam copiam vitaminorum continet.

Вправа 89

Подайте українські еквіваленти термінологічних сполучень:

Arteria profunda brachii, radix nasi, apex nasi, ductus choledochus, pars cranialia, sulci gastrici, corpus omasi, corpus abomasi, extremitas caudalis, extremitas cranialis, pars cervicalis.

Вправа 90

Перекладіть терміни англійською мовою:

Caput, cranium, vertex, sinciput, frons, occiput, tempora, cornu, auricula, facies, oculus, os, larynx, pharynx, pelvis, radix, femur, pes.

Вправа 90

Перекладіть українською мовою анатомічні терміни:

Ossa cranii, foramina sacralia pelvina, vertebrae caudales, columna vertebralis, foramen palatinum maius, ossa membri thoracici, ossa metacarpalia, ossa membri pelvini, muscoli colli, musculi dorsi.

Лексичний мінімум:

Іменники III відміни чоловічого роду

Aër, aëris m – повітря	Anser, ánsers m – гусак	Apex, icis m – верхівка
Canális, is m – канал	Canis, is m – собака	Cortex, icis m – кора
Dens, dentis m – зуб	Dolor, óris m – біль	Flos, floris m – квітка
Homo, inis m – людина	Larynx ,láryngis m – гортань	
Margo, inis m – край		
Paries, parietis m – стінка		
Pharynx, pháryngis m - горло, глотка		
Ren, renis m – нирка	Sanguis, inis m – кров	Sapo, ónis m – мило

Tumor, óris m - пухлина
 Uréter, éris m – сечовід
 Pulex, púlicis m – блоха
 Pulvis, eris m – порошок
 Venter, ntris m – черевце, черев
 Trochánter, éris m – вертлюг на верхньому кінці стегнової кістки
 Vomer, eris m – леміш (задня частина перегородки носа)

Іменники III відміни жіночого роду

Apis, apis f – бджола	Ars, artis f – мистецтво, наука
Articulátio, ónis f – суглоб	
Auris, auris f – вухо	Avis, avis f – птиця
Cartilago, inis f – хрящ	
Cervix, ícis f – шия	Cutis, is f – шкіра
Exténsio, ónis f – розтягнення	
Ovis, is f – вівця	Pars, partis f – частина
Pelvis, is f – таз	
Pix, picis f – смола	Pubes, is f – лобок
Radix, ícis f – корінь	
Flexio, ónis f – згинання	Frons, frontis f – лоб
Gaster, gastris f – шлунок	
Mater, tris f – 1)мати 2) мозкова оболонка	
Extrémítás, átis f – кінцівка	
Inflammátio, ónis f – запалення	
Naris, is f – ніздря	

Іменники III відміни середнього роду

Abdómen, inis n – живіт	Animal, ális n – тварина
Cadaver, eris n – труп	
Os, oris n – рот	Os, ossis n – кістка
Caput, itis n – голова	
Cor, cordis n – серце	Corpus, oris n – тіло
Derma, atis n (гр.) – шкіра	
Femur, oris n – стегно	Hepar, hépatis n – печінка (гр.)
Jecur, jécoris n – печінка	
Lac, lactis n – молоко	Latus, eris n – бік, сторона
Osciput, itis n – потилиця	
Pectus, oris n – груди	Rete, is n – сітка
Stoma, atis n (гр.) – рот	
Tempus, oris n – час	Uber, eris n – вим'я
Ulcus, eris n – виразка	Vas, vasis n – судина, посуд
Vulnus, eris n – рана	
Viscus, eris n – внутрішній орган	
Plasma, atis n (грецьк.) – плазма крові	
Soma, atis n – повна втрата свідомості	Crus, scuris n – гомілка,
ніжка мозку	діафрагми
Témpora (N . pl.) – скроня	(O)edéma, atis n (гр.) – набряк

Прислів'я:

1. Nec quisquam melior medicus quam fidus amicus – Немає кращого лікаря, ніж вірний друг.
2. Si vis amari, ama – Якщо хочеш бути коханим, кохай.
3. Mulgere hircos – Доїти козлів (Як з цапа молока).
4. Vox clamantis in deserto – Голос волаючого в пустелі (з Біблії).
5. Dolor animi gravior est, quam corporis dolor – Душевний біль важчий, аніж тілесний.
6. Quot homines, tot scientiae – Скільки людей, стільки й думок.
7. Crocodili lacrimae – Крокодилові сльози.
8. Domus propria – domus optima - Свій дім - найкращий дім.
9. In alio pediculum vides, in te ricinum non vides – На іншому бачиш воші, а на собі кліща не помічаєш.
10. Citius, altius, fortius! – Швидше, вище, сильніше! (девіз Олімпійських ігор).

Питання для самоконтролю :

- Які іменники називаються рівноскладовими, нерівноскладовими?
Іменники яких родів належать до третьої відміни?
Чим відрізняються іменники третьої відміни в словниковому записі від іменників першої та другої відмін?
Як необхідно визначати основу іменників. Чому?
Які закінчення є однаковими для іменників третьої відміни для всіх родів і в яких відмінках?
Які особливості відмінювання іменників голосної групи?
Які іменники третьої відміни належать до мішаної групи? Наведіть приклади.
Які особливості спостерігаються при відмінюванні іменників третьої відміни?
Наведіть приклади грецьких дублетів іменників третьої відміни. Що вони означають

Заняття 6. Lectio sexta

Тема VI: Четверта та п'ята відміна іменників. Declinatio quarta

До **четвертої відміни** відносяться іменники чоловічого роду (m.) на -us в називному відмінку однини (Nom. S.) та середнього роду (n.) на -ū
e.g. spiritus, us m. – спирт; cognu, us n. – риг

Таблиця

Відмінкові закінчення IV відміни, зразки відмінювання

N.B! Нижче подані іменники IV відміни, які становлять винятки, тому що за природою вони жіночого роду, але відмінюються за чоловічим родом.

Domus, us f - дім
Tribus, us f - плем'я

Acus, us f - голка
Manus, us f - рука

Declinatio quinta

До п'ятої відміни відносяться іменники жіночого роду (f.) на **-es**, які мають закінчення **-ei** в родовому відмінку однини (Gen.S.).

Таблиця

Відмінкові закінчення V відміни, зразки відмінювання.

Facies, ei f – поверхня; обличчя;

Species, ei f - вид

Casus	Singularis	Pluralis	S.	Pl.
Nom.	-es	-es	faci-es speci-es	speci-es
Gen.	-ei	-erum	faci-ei speci-ei	speci-erum
Dat.	-ei	-ebus	faci-ei speci-ei	speci-ebus
Acc.	-em	-es	faci-em speci-em	speci-es
Abl.	-e	-ebus	faci-e speci-e	speci-ebus

N.B!
Більшість

іменників п'ятої відміни не відмінюються в множині, крім:

Species, ei f. – у значенні «збір трав»

Res, ei f. - річ, справа

Dies, ei f. або m. – день

Зведена таблиця закінчень називного та родового відмінків всіх відмін іменників

<i>Відміна</i>		<i>I</i>	<i>II</i>	<i>III</i>	<i>IV</i>	<i>V</i>
<i>Число</i>	<i>Відмінок</i>	<i>F</i>	<i>m</i> <i>n</i>	<i>m f</i> <i>n</i>	<i>m</i> <i>n</i>	<i>F</i>
<i>Singularis</i>	<i>Nom.</i>	<i>-a</i>	<i>-us(os);</i> <i>-um(on)</i> <i>-er</i>	<i>Різні</i>	<i>-us</i> <i>-u</i>	<i>-es</i>
	<i>Gen.</i>	<i>-ae</i>	<i>-i</i>	<i>-is</i>	<i>-us</i>	<i>-ei</i>
<i>Pluralis</i>	<i>Nom.</i>	<i>-ae</i>	<i>-i</i> <i>-a</i>	<i>-es,</i> <i>-a(-</i> <i>ia)</i>	<i>-us</i> <i>-ua</i>	<i>-es</i>
	<i>Gen.</i>	<i>-</i> <i>arum</i>	<i>orum</i>	<i>-um</i> <i>ium)</i>	<i>-</i> <i>uum</i>	<i>-erum</i>

Аудиторні вправи

Вправа 91

Визначте відміну та рід іменників:

Arcus, crus, corpus, incus, bolus, nervus, spiritus, ramus, ductus, pus, manus, medicus, ulcus, nasus, fructus, succus, virus, nasus, quercus, phyllon, bucca, sinus, cerebrum, fundus, cavum, arcus, septum, acus, vacca, enteron, humus, genu, folium, ramus, plexus.

Вправа 92

Перекладіть українською мовою, користуючись словником.

A. 1. Homo quinque (п'ять) sensus habet: visum, auditum, tactum, gustum, olfactum. 2. Ossicūla auditus sunt: mallēus, incus et stapes. 3. Hiatus maxillaris. 4. Apparatus respiratoriū. 5. Textus ossēus. 6. Digīti manus.

B. 1. Frons et oculi sunt partes faciei humanae. 2. Faciēs Hippocratīca. 3. Faciēs costalis . 4. Carīes sicca et humīda dentium. 5. Rabīes morbus periculosus est. 6. Unguenta contra scabiēm varīa sunt. 7. Dies crīticus morbi. 8. Res publīca est res popūli.

C. 1. Species medicatae e foliis, radicibus, corticibus, floribus, fructibus, rhizomātis plantarum praeparantur. 2. Species cholagogae. 3. Species laxantes. 4. Praeparā mixturam pro die.

Вправа 93

Визначте відмінок та перекладіть:

Arcus, cornua, genibus, arcibus, arcuum, fibrarum, glandulae, periodi, ligamenta, ductum, intestina, genua, locorum, acus, processuum.

Вправа 94

Виділіть словотворчі елементи і перекладіть терміни українською (використовуйте таблицю грецьких коренів – дублетів до латинських термінів):

Embryologia, histologia, chirurgia, anaesthesiologia, anaesthesia, acumetria seu audiometria, hyperacusia, gonarthritus, biopsia.

Домашні вправи

Вправа 95

Перекладіть українською, користуючись словами, що подані нижче та словником.

De spiritibus

Aethanolum 95% aliter spiritus 95% vel alcohol 95% nominatur. Spiritus odorem et saporem specificum habet. Spiritus cum aqua, Chloroformio, Aethere, Acetono, Glycerinoque miscetur. In usu aegrotum saepe sunt: spiritus Ammonii anisatus, ut remedium expectorans, spiritus camphoratus vel solutio Camphorae spirituosa et spiritus Sinapis in morbis rheumaticus ad usum externum.

De rheo

Rheum planta est. Radix et rhizoma rhei in medicina adhibentur. E radicibus et rhizomatis rhei pulveres, extractum siccum, tinctura rhei amara, sirupus, tabulettae praeparantur.

Ex extracto rhei cum pulvere et extracto radices glycyrrhizae pilulae praeparantur. Praeparata e radice et rhizomate rhei remedia laxantia sunt.

De (з Abl.)- про, з, від

Aliter - інакше

Vel – або, навіть

Nomino, are - називати

Odor, oris m - запах

Sapor, oris m - смак

Saepe – часто

Rheum, i n - ревіль

Adhibeo, ere – вживати, застосовувати

E, ex (з Abl.)- – з, із, від

Laxans, ntis – проносний

Вправа 96

Перекладіть латинською мовою слова у вказаній формі:

1. Протока; 2. голка; 3. відростки; 4. відростка; 5. дуга; 6. рóга; 7. дуба; 8. сплетіння; 9. спирту; 10. кінець; 11. нарив; 12. слух; 13. протоки; 14. кишенья; 15. проходу; 16. стан; 17. коліна.

Вправа 97

Перекладіть терміни:

Facies lingualis

Facies palatina

Facies articularis posterior

Facies infratemporalis

Facies dorsales digitorum

Facies costalis

Foramen mandibulae

Incisurae mandibulae

Canalis mandibulae

Caput mandibulae

Apertura sinus

Septa sinuum

Linea alba

Facies externa

Facies interna

Tuberculum magnum

Ligamentum vesicae

Plica obliqua

Вправа 98

Визначте рід, число, відмінок і відміну іменників.

Specierum, rami, ligamenta, processuum, alarum, manus, cornua, fundorum, aperturae, intestina, coli, cornu, fracturae, loci, locorum, recessuum, speciei, facies, tubercula, lingulae.

Вправа 99

Перекладіть письмово словосполучення і визначте граматичну форму їх компонентів (рід, число, відмінок):

Cornua vaccae, auditus equi, apertura ventriculi, regio plexus, folium quercus, processus longus, arcus vertebrae, digiti vaccarum, sinus aortae, sinus transversi, meatus acusticus externus, meatus acustici externi, manubrium sterni, collum costae, usus spiritus rectificati, septa linguae.

Вправа 100

Утворіть форми називного та родового відмінків множини (письмово):

1. Plexus, us; 2. manus, us; 3. membrum, i; 4. musculus, i; 5. recessus, us; 6. sternum, i;

7. truncus, i; 8. ligamentum, i; 9. medicus, i; 10. arcus, us; 11. enteron, i; 12. gustus, us; 13. cornu, us; 14. plica, ae; 15. ductus, us.

Модульні самостійні вправи:

Вправа 101

Виділіть знайомі латинські елементи у наступних українських словах і поясніть значення цих слів:

1. арка; 2. аудиторія; 3. візуальний; 4. акутерапія; 5. віадук; 6. дегустатор; 7. комплекс;
8. локальний; 9. манускрипт; 10. фундамент.

Вправа 102

Перекладіть латинські сентенції українською мовою:

Usus est magister opt̄imus	Pro domo sua
Larga manu	Status quo
Unus dies gradus est vitae	Lapsus linguae
Est modus in rebus	Dies diem docet
Dum vita est, spes est	Nulla dies sine lin̄ea
Amicus certus in re incerta cernitur	In medias res

Вправа 103

Перекладіть письмово:

1. перелом кисті; 2. перелом дуги; 3. перелом ребер; 4. листок дуба; 5. листки дуба;
6. дужки хребців; 7. область грудини; 8. отвір пазухи; 9. перегородка пазух.

Лексичний мінімум

Absc̄essus, us m – нарив, абсцес
Auditus, us m – слух
Plexus, us m – сплетіння
Cont̄actus, us m – дотик
Ductus, us m – протока
Fructus, us m – плід
Gustus, us m – смак
Partus, us m – роди
Sinus, us m – пазуха, синус
Status, us m – стан
Visus, us m – зір
Usus, us m – вживання
Acus, us f – голка
Domus, us f – дім
Manus, us f – кисть, рука
Quercus, us f – дуб
Cornu, us n – ріг
Genu, us n – коліно
Caries, ei f – гниття (кістки)
Dies, ei m (f) – день
Rabies, ei f – сказ

Scabies, éi f - короста
 Arcus, us m – дуга
 Res, rei f - річ, справа
 Procéssus, us m – відросток, паросток
 Facies, éi f - поверхня, обличчя
 Recéssus, us m – закуток, кишень
 Tribus, us f – триба, плем'я
 Hiatus, us m – розтвір, щілина
 Species, éi f - вид; збір трав
 Superficies, éi f - поверхня, верхня сторона
 Meátus, us m – хід, прохід
 Spiritus, us m – спирт; дух, душа (грецьк. psyché)

Грецькі корені – дублети до латинських термінів

Грецький термін	Латинський термін	Переклад
Gaster	Ventriculus	Шлунок
Embryon	F(o)etus	Плід, зародок
Textus	Histos	Тканина
Manus	Cheir, chir	Рука
Sensus	Aesthēsis	Почуття
Pulsus	Sphygmos	Пульс
Auditus	Acusis	Слух
Visus	Ops, opos	Зір
Genu	Gony	Коліно
Cornea	Keras	Рогівка (ока)
Lingua	Glossa	Язик
Mamma	Mastos	Грудна залоза
Planta	Phyton	Рослина
Vagina	Colpos	Вагіна, піхва
Cartilago	Chondros	Хрящ
Phármacon	Medicamentum	Ліки
Ophthalmus	Oculus	Око
Rhis	Nasus	Ніс
Ènteron	Intéstinum	Кишка
Cheilos	Labium	Губа
Encéphalon	Cérebrum	Головний мозок
Myós	Músculus	М'яз
Proctos	Anus	Пряма кишка
Dáctylus	Dígitus	Палець

Прислів'я:

1. Ab ovo - Від яйця, від самого початку.
2. Alma mater – Мати - годувальниця (традиційна образна назва ВНЗ).
3. Alter ego – Друге Я, (близький друг, однодумець).
4. Amicus certus in re incerta cernitur – Вірний друг пізнається в біді.
5. Amor non est medicabilis herbis – Любов не лікується травами.
6. Aquila non captat muscas – Орел не ловить мух.
7. Ars longa, vita brevis – Наука (мистецтво) вічне, життя – коротке.
8. Aurea mediocritas – Золота середина.
9. Bene dignoscitur, bene curator – Добре розпізнається – добре лікується.
10. Facies Hippocratis – Вираз обличчя вмираючої людини, вперше описаний лікарем Гіппократом.

Питання для самоконтролю:

1. Які іменники належать до четвертої відміни?
2. Чим відрізняються іменники другої відміни від іменників четвертої?
3. Назвіть терміни, які належать до четвертої відміни.
4. Назвіть винятки із правил про рід іменників четвертої відміни.
5. Що вам відомо про іменники п'ятої відміни?
6. Які іменники п'ятої відміни відмінюються як у однині так і в множині?
7. Наведіть греко-латинські дублети іменників слух, зір, рогова речовина, плід, коліно, рука, тканина.

Заняття 7. Lectio septima

Тема VI: Прикметники I та II відміни (I група).

Узгоджене та неузгоджене означення.

Правило узгодження.

В латинській мові, як і в українській, прикметники узгоджуються з іменниками в роді, числі та відмінку.

Словникова форма прикметників I групи, які ще називаються прикметниками I та II відміни.

m f n

e.g. amarus, a, um гіркий, -a, -e
N.S

Через кому позначені родові закінчення в називному відмінку однини

Іменник у якості неузгодженого означення стоїть за означуваним словом.

(spina, ae f.) *spina scapulae*
f.S.N. ≠ f.S.G. (scapula, ae f.) – ость лопатки

(musculus, i m.) *musculus dorsi*
m.S.N. ≠ n.S.G. (dorsum, i n.) – м'яз спини

(herba, ae f.) *herba Convallariae*
f.S.N. ≠ f.S.G. (Convallaria, ae f.) – трава конвалії

N.B! Українською мовою латинське неузгоджене означення часто перекладається прикметником:

(tinctura, ae f.) *tinctura Valerianae*
f.S.N. ≠ f.S.G. (Valeriana, ae f.) – валер'янова
настойка

(tabuleta, ae f.) *tabulettas Menthas*
f.PL.N. ≠ f.S.G. (Mentha, ae f.) – м'ятні таблетки

(septum, i n.) *septum nasi*
n.S.N. ≠ m.S.G. (nasus, i m.) – носова перегородка

(unguentum, i n.) *unguentum Ichthyali*
n.S.N. ≠ n.S.G. (Ichthyolum, i n.) – іхтіолова мазь

N.B. Зрідка зустрічаються неузгоджені означення в формі родового відмінку множини:

(columna, ae f.) *columna vertebrarum*
f.S.N. ≠ f.PL.G. (vertebra, ae f.) – хребцевий стовп

(massa, ae f.) *massa pilularum*
f.S.N. ≠ f.PL.G. (pillula, ae f.) – пілюльна маса

N.B! За допомогою неузгодженого означення в фармацевтичних термінах визначаються назви лікарських рослин та лікарських засобів.

Неузгоджене означення в назвах лікарських рослин та препаратів пишуть з великої літери:

(herba, ae f.) *herba Millefolii*
f.S.N. ≠ n.S.G. (Millefolium, i n.) – трава тисячолістника

(tinctura, ae f.) *tinctura Absinthii*
f.S.N. ≠ n.S.G. (Absinthium, i n.) – настояка полину

N.B! При відмінюванні іменника з неузгодженим прикметником відмінюється тільки іменник (головне слово у термінах), а неузгоджене означення залишається незмінним.

columna vertebrarum – хребцевий стовп

	S.	Pl.
Nom	<i>columna vertebrarum</i>	<i>columnas vertebrarum</i>
Gen	<i>columnas vertebrarum</i>	<i>columnarum vertebrarum</i>

spina scapulae – ость лопатки

	S.	Pl.
Nom	<i>spina scapulae</i>	<i>spinas scapulae</i>
Gen	<i>spinas scapulae</i>	<i>spinarum scapulae</i>

Аудиторні вправи:

Вправа 104

Перекладіть анатомічні терміни латинською мовою:

Суглобова поверхня, основна частина, глибока вена язика, довгий м'яз шиї, зв'язка головки стегна, вирізка лопатки, гребінь горбка, кут грудини, дуга хребця, горбок м'яза, артерія обличчя, відросток хребця, верхівка кістки, горбок ребра, шийка лопатки, головка ребра, гребінь головки ребра.

Вправа 105**Перекладіть анатомічні терміни і поясніть спосіб їхнього утворення:**

Plexus venosus caroticus internus, musculus spinalis capitis, tuberositas musculi, fovea dentis, cavitas thoracis, corpus sterni, apertura thoracis, pediculus arcus vertebrae, facies tuberculi costae, lamina cribrosa dextra, lamina arcus vertebrae.

Вправа 106**Перекладіть українською мовою:**

1. Diaeta severa ad morbos ventriculi necessaria est.

2. Musculi bicipites et tricipites sunt.

3. Musculi abdominis sunt: musculus rectus abdominis, musculus obliquus externus abdominis, musculus obliquus internus abdominis, musculus transversus abdominis.

4. In cavo abdominis multa viscera sunt.

Вправа 107**Утворіть багаточленні терміни:**

Поверхнева пластинка, суглобова ямка, потиличний виросток, барабанне кільце, носослізний канал, зовнішній потиличний гребінь, каудальна реберна ямка, дорсальна суглобова поверхня, гілки артерії язика, синус вен, вийна фасція, зв'язка коліна, зв'язка грудини, основа колінної чашечки, шийка лопатки, бугор ліктьової кістки, перегородка піднебінних пазух, кісткова перегородка носа.

Вправа 108**Узгодьте прикметники з іменниками та перекладіть утворені словосполучення українською мовою:**

Linea, ae f - лінія; asper, era, erum - шорсткий;

Trochanter, eris m – вертлюг; maior, majus - великий;

Meatus, us m - хід, прохід; acusticus, a, um - слуховий;

Sulcus, i m - борозна; palatinus, a, um – піднебінний.

Вправа 109

Утворіть словосполучення, відкривши дужки, перекладіть:

Oesophagus (magnus, a, um); methodus (bonus, a, um), musculus (obliquus, a, um); ventriculus (dexter, tra, trum); morbus (chronicus, a, um); periodus (criticus, a, um); virus (mortifer, fera, ferum); ligamentum (latus, a, um).

Вправа 110

Утворіть прикметники за допомогою суфіксів та перекласти їх:

1) за допомогою суфікса **-іс-**:

tympanum, i n – барабан

pylorus, i m – воротар

chirurgus, i m – хірург

chronos, chroni m – хронічний

ophthalmos - око

2) за допомогою суфікса **-al-**:

radius, i m – променева кістка

cauda, ae f – хвіст

3) за допомогою суфікса **-os-**:

arteria, ae f - артерія

fibra, ae f - волокно

nervus, i m – нерв

spina, ae f – ость, хребет

gelatina, ae f – желатин

oleum, i n - олія, масло

Вправа 111**Провідмініайте такі словосполучення:**

Ligamentum profundum – глибока зв'язка, glandulae gustatoriae – смакові залози; musculus glutaеus – сідничний м'яз.

Вправа 112**Перекладіть словосполучення латинською мовою, скориставшись словником та словами, що наведені нижче:**

Критичний період, правий шлуночок, небезпечна їжа, живе ягня, хворий ведмідь, новий медикамент, заразна хвороба, ліве плече, чорний метал, білий кінь.

Небезпечний – periculosus, a, um;

Живий – vivus, a, um;

Ягня – agnus, i m;

Ведмідь – ursus, i m;

Заразний – contagiosus, a, um;

Метал – metallum, i m;

Домашні вправи:**Вправа 113****Назвіть вид означення (узгоджене чи неузгоджене), перекладіть:**

Crista colli; sutura cranii; foramen cecum; musculus obliquus; fossa scapulae; processus longus; septum nasi.

Вправа 114**Провідмініайте:**

Palatum durum – тверде піднебіння;

Tonsilla palatina – піднебінний мигдалик;

Nodulus lymphaticus – лімфатичний вузол;

Вправа 115**Узгодьте прикметники з іменниками:**

Гребінь – серединний (medianus, a, um), проміжний (intermedius, a um);

Кут – соскоподібний (mastoideus, a, um), зовнішній, внутрішній;

Зв'язка – міжкісткова (interosseus, a, um), широка, довга.

Вправа 116**Утворіть Gen. Sing. від прикметників:**

Palatinus, a, um;   Obturatorius, a, um;

Rotundus, a, um;   Spinosus, a, um;

Intermedius, a, um;   Tympanicus, a, um.

Вправа 117**Додайте закінчення, перекладіть:**

Sulcus carotic...	Cornu dextr...	Facies intern...
Membrana obturatori...	Ductus lymphatic...	Medulla flav...
Tuberculum obturatori...	Lamina alb...	Res rustic...
Crista median...	Vesica rotund...	Truncus oblongat...

Вправа 118**Узгодьте прикметники з іменниками, перекладіть:**

Oculus (sinister, tra, trum); ganglion (autonomicus, a, um); pleura (diaphragmaticus, a, um); diameter (obliquus, a, um); organa (uropoëticus, a, um); nucleus nervi (vagus, a, um); virus (mortifer, era, erum); sulcus arteriae (subclavius, a, um).

Вправа 119

Докажіть, що в окремих термінах допущені помилки. Перепишіть приклади, виправте в них помилки, перекладіть:

1. Crista tuberculum. 2. Facies faciei. 3. Processus cerebelli. 4. Linea nucha. 5. Corpus mandibuli. 6. Manubrium sternum. 7. Fossa crania. 8. Apertura canaliculus cochleae. 9. Digitus manus. 10. Musculus flexor digitorum.

Вправа 120

Визначте граматичну форму – відмінок, число термінів, перекладіть :

1. Cavum cranii. 2. Incisura mandibulae. 3. Columna vertebrarum. 4. Cartilago manubrii.

5. Tuberculum costae. 6. Apertura sinuum. 7. Corpus costae. 8. Basis cranii. 9. Linea nuchae. 10. Apex ossis. 11. Basis ossis. 12. Crista colli costae. 13. Septum nasi. 14. Musculus extensor digiti. 15. Musculus retractor. 16. Musculus abductor magnus. 17. Musculus rotator. 18. Facies palatina. 19. Juga alveolaria.

Вправа 121

Перекладіть письмово прикметники I та II відміни у зазначеному роді:

Пряма, сліпий, внутрішнє, правий, порожниста, жовте, власне, вільна, твердий, глибока, косий, зовнішня, чорне, велика, ліве, поперечний, середнє, червоний, довге, широка, білий.

Модульні самостійні вправи:**Вправа 122**

Перекладіть українською мовою анатомічні терміни:

Processus zygomaticus ossis frontalis, tunica serosa vesicae felleae, tunica mucosa vesicae felleae, plicae tunicae mucosae vesicae felleae, ostium abdominale tubae uterinae, ostium uteri internum, ostium uteri externum, lobus hepatis dexter lateralis, arteria temporalis profunda caudalis, arteria temporalis superficialis, arteria epigastrica cranialis superficialis, commissura labiorum dorsalis, septum

corporum cavernosorum, ductuli efferentes testis, lobus hepatis dexter medialis, ostium venae cavae cranialis, carpi accessorii, rami alveolares inferiores caudales.

Вправа 123

Утворіть словосполучення, узгодивши прикметники з іменниками:

Sinister, tra, trum (ventriculus, i m; atrium, i n; scapula, ae f), transversus, a, um (linea, ae f; ligamentum, i n; musculus, i m); compositus, a, um (infusum, i n; mixtura, ae f; succus, i m).

Вправа 124

Виділіть словоутворюючі елементи і поясніть значення термінів:

Megalocytus, polydactylia, microbiologia, polyvaccinum, leucocytus, Erythromycinum.

Вправа 123

Визначте рід іменників, узгодьте з ними прикметники, перекладіть:

1. Incisura + tympanicus, a, um; 2. Processus + magnus, a, um; 3. Ligamentum, i + proprius, a, um; 4. Musculus, i + latus, a, um; 5. Intestinum, i + rectus, a, um; 6. Facies, ei + medius, a, um; 7. Manus, us + sinister, tra, trum; 8. Periodus, i + criticus, a, um.

Вправа 125

Поставте наступні сполучення в Називному відмінку множини:

1. Arcus latus. 2. Vena cava. 3. Membrum liberum. 4. Musculus rectus. 5. Facies externa.

6. Meatus acusticus. 7. Locus proximus. 8. Recessus profundus. 9. Incisura profunda.

Вправа 126**Перекладіть українською мовою:**

1. Lamina arcus vertebrae. 2. Fissura transversa cerebelli. 3. Crista colli costae. 4. Sutura mediana palatina. 5. Foramen cecum medullae. 6. Ruptura septi nasi. 7. Arteria profunda linguae. 8. Fissura mediana medullae oblongata. 9. Ductus lymphaticus sinister. 10. Sulcus medianus linguae. 11. Tuber spinae scapulae. 12. Ligamenta sterni. 13. Tuberculum costae.

Лексичний мінімум:**Прикметники 1-2 відміни**

Cavus, a, um - порожнистий, а, е ; порожній , а, е

C(e)aecus, a, um – сліпий ,а, е

Compósitus, a, um – складний,а, е

Dexter, tra, trum - правий,а, е

Durus, a, um – твердий,а, е

Latus, a, um – широкий,а, е

Líquidus, a, um – рідкий,а, е

Longus, a, um – довгий,а, е

Oblíquus, a, um –косий,а, е

Serótinus, a, um –пізній,а, е

Siníster, tra, trum – лівий,а, е

Transvérsus, a, um - поперечний,а, е

Veterinárius, a, um – ветеринарний,а

Прикметники III відміни

Simplex, simplicis – простий, а, е

Par, paris – рівний, а, е

Viceps, cípitis – двоголовий, а, е

Par, paris – рівний, а, е ; парний, а, е

Nocens, ntis – шкідливий, а, е

Sapiens, ntis – розумний, а, е; мудрий, а, е

Triceps, cípitis – триголовий, а, е

Brevis, e – короткий, а, е

Dulcis, e – солодкий, а, е

Gravis, e – важкий, а, е

Ténuis, e – тонкий, а, е

Acer, cris, cre – гострий, а, е

Puter, tris, tre – гнилистий, а, е

Silvéster, tris, tre – лісний, а, е

Communis, e – спільний, а, е ; загальний, а, е ; звичайний, а, е

Recens, ntis – свіжий, а, е

Latens, ntis – прихований, а, е

Felix, ícis – щасливий, а, е

Impar, ímparis – нерівний, а, е

Quadriceps, cípitis – чотириголовий

Teres, etis – круглий, а, е

Aequális, e – рівний, а, е

Distális, e – віддалений, а, е

Grácilis, e – стрункий, а, е

Letális, e – смертельний, а, е

Víridis, e – зелений, а, е

Campéster, tris, tre – польовий

Salúber, bris, bre – здоровий, а, е

Celer, celeries, celere – швидкий, а, е

Грецькі корені – дублети до латинських прикметників I групи

Латинський прикметник	Грецький прикметник	Переклад
Albus	Leucos	Білий
Durus	Scleros	Твердий
Magnus	Macros	Великий
Medius	Mesos	Середній
Niger	Melan-o (megal-o- збільшений)	Чорний
Rectus	Orthos	Прямий
Ruber	Erithros	Червоний
Multus	Polys	Численний
Parvus	Micros	Малий
Siccus	Xeros	Сухий

Прислів'я:

1. Cogito, ergo sum - Я мислю, отже, я існую (Декарт).
2. Consuetudo est altera natura – Звичка – це друга натура.
3. Contra spem spero – Без надії сподіваюсь.
4. De facto – Фактично.
5. Dictum – factum – Сказано – зроблено.
6. Dum spiro , spero – Доки дихаю, надіюсь.
7. Dura lex, sed lex – Закон суровий, але він закон.
8. Elephantum ex musca facis – Робити з мухи слона.
9. Errare humanum est – Людині властиво помилятися.
10. Festina lente – Поспішай поволі (Давньогрецька приказка).

Питання для самоконтролю:

1. Назвіть граматичні категорії прикметника в латинській мові.
2. На які групи поділяються прикметники?
3. Що називається узгодженим означенням? Наведіть приклади.

4. Які закінчення мають прикметники чоловічого, жіночого та середнього родів? Відповідь обґрунтуйте.
5. Наведіть приклади термінів - прикметників першої та другої відмін з іменниками.
6. Як узгоджуються прикметники першої та другої відмін з іменниками?
7. Наведіть приклади греко - латинських дублетів прикметників.
8. Наведіть приклади неузгодженого означення. Як воно перекладається?

Заняття 8. Lectio octava

Тема VI: Прикметник. Nomen adjectivum

В латинській мові, як і в українській, прикметники змінюються за родами, числами та відмінками.

Латинські прикметники поділяються на дві групи:

I група - прикметники I - II відмін

II група – прикметники III відмін

Словникова форма прикметників I - II відмін (I група)

e.g.

m	f	n
pur	us	a
um		
N.S		

 – чистий, - а, -е

m	f	n
dex	tr	um
er	a	i
N.S		

 - правий, -а, -е

- us; - er	m.)	за II
- a	f.)	відмінюються за I відмінною іменників за II
- um	n.)	

У прикметниках на -er голосна –е при відмінюванні випадає

e.g. *niger, gra, grum* – чорний, -а, -е

sinister, tra, trum – лівий, -а, -е

ruber, bra, brum – червоний, -а, -е

Але: утримують в основі голосну -е наступні прикметники:

Liber, libĕra, libĕrum – вільний, -a, -e

asper, aspĕra, aspĕrum – шорсткий, нерівний, -a, -e

lacer, lacĕra, lacĕrum – рваний, -a, -e

somnifer, somnifĕra, somnifĕrum – снодійний, -a, -e

Словникова форма прикметників III відміна (II група):

прикметники з трьома закінченнями	з двома закінченнями	з одним закінченням
<p>m f n acris, acris, acris -гострий,- N.S. a,-e основа→за f. (N.S.) acris</p> <p>основа -er m. -is f. -is n.</p>	<p>m,f n - ПОТІЛЧ- occipita, occipita, occipita -ний, -a, -e N.S. основа→за f. (N.S.) occipita</p> <p>-is m. -is f. -e n.</p>	<p>N.S. G.S. recens, recens, recens – свіжий,- m.f.n. a,-e</p> <p>N.S. G.S. simplex, simplex, simplex –простий,- m.f.n. a,-e</p> <p>N.S. G.S. par, par, par – рівний,- m.f.n. a,-e</p> <p>основа→за G.S. recens simplex par</p> <p>-s -x -r } m.f.n.</p>

N.B! Прикметники III відміни: трьох, двох та одного закінчення відмінюються за голосним типом III відміни іменників (n); за змішаним (f, m.)

Зразки відмінювання

Casus	Прикметники одного закінчення	Прикметники двох закінчень	Прикметники трьох закінчень
	Singularis		
Nom.	m,f simplex n simplicis	m, f brevis n brevis	m,f acer n acris acris

Gen.	simplici	brevi	acri
Dat.	simplicem	brevem breve	acrem
Acc.	simplex	brevi	acre
Abl.	simplici		acri
Pluralis			
Nom.	simplices	breves brevia	acres
Gen.	simplicia	brevium	acria
Dat.	simplicium	brevibus	acrium
Acc.	simplicibus	breves brevia	acribus
Abl.	simplices simplicia simplicibus	brevibus	acres acria acribus

Місце прикметника в складному терміні

Прикметник у функції узгодженого означення в складних термінах узгоджується з іменником в роді, числі та відмінку.

e.g. *foramen vertebrale* – хребцевий отвір

facies articularis – суглобова поверхня

vena cava – порожниста вена

Складний латинський термін слід перекладати українською з кінця:

e.g. ³*foramen* ²*occipitalis* ¹*magnum*
n.S.N. = *n.S.N.* = *n.S.N.*
 великий потиличний отвір

Перекладати термін з української на латинську мову потрібно теж кінця:

e.g. ²*кам'яниста* ¹*кістка*
os petrosum
n.S.N. = *n.S.N.*

Лексичний мінімум:

Латинські найменування основних м'язів

Musculus abductor – відвідний м'яз

Musculus adductor – привідний м'яз

Musculus depressor – м'яз - опускач

Musculus dilatator – м'яз- розширювач
 Musculus extensor – м'яз-розгинач
 Musculus flexor – м'яз- згинач
 Musculus levátor – м'яз- підіймач
 Musculus protractor – м'яз- підтягувач
 Musculus pronátor – м'яз - привертач
 Musculus retractor – м'яз – відтягувач
 Musculus rotator – м'яз-обертач
 Musculus sphincter – м'яз - замикач
 Musculus supinátor – м'яз - відвертач
 Musculus masséter (грецьк.) – жувальний м'яз
 Musculus cremaster (грецьк.) – м'яз, що підвішує яєчко

Грецькі дублети латинських іменників III відміни

<i>Латинські слова</i>	<i>Грецькі терміно-елементи</i>	<i>Загальне значення</i>	<i>Приклади на утворення термінів від грецьких коренів – дублетів</i>	
Чоловічий рід				
<i>Calor, óris</i>	<i>Pyr-</i>	<i>Жар</i>	<i>Antipyrimum</i>	<i>Антипірин – жарознижуюче</i>
<i>Dens, ntis</i>	<i>Odont-</i>	<i>Зуб</i>	<i>Parodontósis</i>	<i>Пародонтоз – первинна атрофія зубного ложа</i>
<i>Dolor, óris</i>	<i>-alg</i>	<i>Біль</i>	<i>Analgía</i>	<i>Аналгія – відсутність болі</i>
<i>Lien, liénis</i>	<i>Splen-</i>	<i>Селезінка</i>	<i>Splenitis</i>	<i>Спленіт – запалення селезінки</i>
<i>Pes, pedis</i>	<i>Pod-</i>	<i>стопа, нога</i>	<i>Podagra</i>	<i>Подагра – накопичення солей сечової кислоти</i>

<i>Pulmo, ónis</i>	<i>Pneum (on)-</i>	<i>Легеня</i>	<i>Pneumosclerósis</i>	<i>Пневмосклероз</i>
<i>Ren-, renis</i>	<i>Nephr-</i>	<i>Нирка</i>	<i>Nephritis</i>	<i>Нефрит - запалення нирок</i>
<i>Tumor, óris</i>	<i>Onc (o)-</i>	<i>Пухлина</i>	<i>Oncología</i>	<i>Онкологія – наука про пухлини</i>
<i>Sanguis, inis</i>	<i>Haemat -</i>	<i>Кров</i>	<i>Haematóma</i>	<i>Гематома - кров'яна пухлина</i>
Жіночий рід				
<i>Articulatio</i>	<i>Arthr-</i>	<i>Суглоб</i>	<i>Arthritis</i>	<i>Артрит – запалення суглобів</i>
<i>Auris, is</i>	<i>Ot-</i>	<i>Вухо</i>	<i>Otitis</i>	<i>Отит - запалення вуха</i>
<i>Cartilágo, inis</i>	<i>Chondr-</i>	<i>Хряц</i>	<i>Osteochondrósis</i>	<i>Остеохондроз</i>
<i>Curatio, ónis</i>	<i>Therap-</i>	<i>Лікування</i>	<i>Acuterapia</i>	<i>Голкотерапія</i>
<i>Cutis, is</i>	<i>Dermat-</i>	<i>Шкіра</i>	<i>Dermatitis</i>	<i>Дерматит - запалення шкіри</i>
Середній рід				
<i>Abdómen, inis</i>	<i>Lapar-</i>	<i>Живіт</i>	<i>Laparotomía</i>	<i>Лапаратомія – розріз живота</i>
<i>Animal, ális</i>	<i>Zo(o)-</i>	<i>Тварина</i>	<i>Enzootía</i>	<i>Ензоотія – хвороба тварин інфекційного х-ру</i>
<i>Cor, cordis</i>	<i>Cardia-</i>	<i>Серце</i>	<i>Cardiología</i>	<i>Кардіологія – наука про серце</i>
<i>Fel, fellis</i>	<i>Chol-</i>	<i>Жовч</i>	<i>Cholemía</i>	<i>Холемія – поява жовчі в крові</i>
<i>Genus, eris</i>	<i>Phyl-</i>	<i>Рід</i>	<i>Phylogenésis</i>	<i>Філогенез – історичний розвиток</i>
<i>Os, oris</i>	<i>Stomat-</i>	<i>Рот</i>	<i>Stomatitis</i>	<i>Стоматит – запалення зубів</i>
<i>Os, ossis</i>	<i>Oste(o)-</i>	<i>Кістка</i>	<i>Osteóma</i>	<i>Остеома – доброякісна кісткова пухлина</i>
<i>Pectus, oris</i>	<i>Steth -</i>	<i>Груди</i>	<i>Stethoscópos</i>	<i>Стетоскоп</i>
<i>Pus, puris</i>	<i>Pu(o)-</i>	<i>Гній</i>	<i>Puogénus</i>	<i>Піогенний - гнійний</i>
<i>Corpus, oris</i>	<i>Somat-</i>	<i>Тіло</i>	<i>Somáticus</i>	<i>Соматичний, який відноситься до тіла</i>
<i>Tempus, oris</i>	<i>Chron-</i>	<i>Час</i>	<i>Chrónicus</i>	<i>Хронічний – затяжний</i>
<i>Viscus, eris</i>	<i>Splanchn-</i>	<i>внутрішні органи</i>	<i>Splanchnología</i>	<i>Спланхнологія – наука про вн. органи</i>

Прислів'я:

1. Finis coronat opus – Кінець – ділу вінець.
2. Homo sapiens – Людина розумна.
3. Ignorantia non est argumentum – Незнання – не доказ.
4. Lupus non mordet lupum – Вовк вовка не кусає.
5. Mala herba cito crescit – Погана трава швидко росте (Дурной пример заразителен).
6. Noli nocere! – Не нашкодь(хворому)! (Заповідь мед. працівників).
7. Non scholae, sed vitae discimus – Не для школи, а для життя вчимося.
8. Nota bene! (NB!) – Познач добре, зверни увагу.
9. Nulla aetas ad discendum sera – Вчитися ніколи не пізно.
10. Omne initium difficile est – Усякий початок важкий.

Аудиторні вправи:

Вправа 127

Провідмінійте:

Concha nasalis - носова раковина

Cranium viscerale - вісцеральний череп

Musculus teres - круглий м'яз

Вправа 128

Узгодьте прикметники з іменниками:

Vertebra + cervicalis, e; sacralis, e; thoracalis, e

Os + nasalis, e; occipitalis, e; sublingualis, e

Foramen + parietalis, e; ethmoidalis, e; caecus, a, um

Musculus + biceps, triceps, teres

Margo + medialis, e; lateralis, e; dorsalis, e

Вправа 129

Додайте відповідні закінчення, перекладіть:

Canalis intraorbital...

Cartilago alar...

Glandulae maxillar...

Capsula articular...

Parietes lateral...

Alveolae dental...

Tuberculum mental...

Вправа 130

Вкажіть, від яких іменників утворені подані прикметники, подайте їх значення:

Lingualis	Femoralis
Sternalis	Pectoralis
Occipitalis	Scapularis
Tibialis	Maxillaris
Renalis	Mandibularis
Dentalis	Costalis

Вправа 131

Перекладіть анатомічні терміни:

Стрілоподібна борозна (sagittalis,e)

Овальний отвір

Ниркова миска (renalis, e – нирковий; pelvis, is f- миска)

Коротка ніжка (crus)

Шийний канал матки

Нижньощелепна головка

Хребетний канал

Лобова ділянка

Вправа 132

Перекладіть латинською мовою:

Пронизні гілки (perforatus, a, um - пронизаний)

Висхідна артерія

Супровідна артерія (comitans, ntis - супровідний)

Поворотна артерія (recurrens, ntis - поворотний)

Висхідна ободова кишка

Артерія сідничного нерва

Вправа 133

Перекладіть текст:

De cavo oris

Organa systematis respiratorii et digestorii cavum oris in capite situm est. Parietis cavi oris in capite situm est. Parietis cavi oris anterior e labio oris inferiore et superiore, parietis superior e palato duro et molli, parietis inferior e diaphragmate musculo, latera e buccis constant (складається). In loco parietis posterioris cavum oris per isthmum (звуження) faucium cum systemate respiratorio et digestorio reliquo iunctum est (сполучається).

Вправа 134

Прочитайте та перекладіть, випишіть прикметники третьої відміни :

1. Multi termini anatomici studiosi jam (вже) noti sunt velut (як, наприклад) musculus gracilis, musculus teres, foramen mentale.
2. Cranium dividitur (поділяється) in cranium cerebrale et cranium viscerale (вісцеральний, стосується внутрішніх органів).
3. Musculi levatores costarum breves et longi sunt.
4. Dens moralis permanens (постійний) primus maximus est.

Вправа 135

Підберіть прикметники з правої колонки до іменників із лівої колонки; перекладіть словосполучення:

Os	ascedens
Aorta	quadriceps
Sapo	simplex
Aether	subtilis
Foramen	femoralis
Musculus	nasale
Nervus	occipitale
Pulvis	medicinalis
Solutio	letalis
Dosis	viridis

Домашні вправи:

Вправа 136

Відкривши дужки, утворіть словосполучення, перекладіть українською мовою:

Os (longus , a, um), foramen (occipitalis, e), vertebra (cervicalis, e), regio (parietalis, e), pulmo (sinister, tra, trum).

Вправа 137

Узгодьте прикметники з іменниками та провідніняйте словосполучення:

Margo, inis m - край , occipitalis, e - потиличний;
Canalis, is m - канал , simplex , icis- простий;
Morbus, i m - хвороба , sanabilis, e- виліковний;
Scapula, ae f - лопатка , infantilis, e – недорозвинутий;
Systema, atis n- система, composites, a, um- складний.

Вправа 138

Перекладіть латинською мовою:

Круглий отвір, великий вертлюг (trochanter, eris m), малий вертлюг, грудинна суглобова поверхня, нижня хребцева вирізка, внутрішній слуховий хід, верхній суглобовий відросток, нижня реберна ямка, кубічна (cuboideus, a, um) суглобова поверхня, внутрішня потилична горбистість (tuberositas, atis f).

Вправа 139

Утворіть прикметники із суфіксами –al а бо –ar:

Scapula, ae f – лопатка; abdomen, anis n – живіт; pectus, oris n – груди; caput, itis n – голова; medulla, ae f – спинний мозок; sacrum, i n – крижі; cortex, icis m – кора; capillus, i m – волосся.

За допомогою суфікса –il-, -bil-:

Numero, are – обчислювати; sto, stare- стояти; curo, are- лікувати; transporto, are – перевозити; vegeto, are – оживляти; посилювати.

Вправа 140

Перекладіть українською мовою:

Ramus lobi cranialis, sinus trunci pulmonalis, bulbus aortae, musculus papillaris subauricularis, sulcus coronaris, foramina venarum minimarum, cartilagine bronchales, tunica mucosa, lamina muscularis mucosa, bronchus principalis dexter et sinister.

Вправа 141

Перекладіть речення українською мовою:

1. In columna vertebrali animalium sunt: vertebrae cervicales, thoracales, lumbales, caudales.
2. Demonstra fissuras orbitales, foramina iugularia (iugularis, e - яремний), os ischii.
3. Magna dosis secalis cornuti letalis est.
4. Terra nostra fertilis (fertilis, e - родючий) est, flumina nostra piscibus et silvae, animalibus abundant. (abundare - мати досталь, бути багатим на щось)
5. Ossa nasalia bestiarum tapacium magna et longa sunt.
6. Os sterni includit - manubrium, corpus sterni, processum xiphoideum, incisuras sterni iugularem, claviculares, costales.

Вправа 142

Узгодьте прикметники з іменниками і перекладіть словосполучення:

1. Impressio, onis + cardiacus, a, um;
2. Margo, inis m + acutus, a, um;
3. Tunica, ae + muscularis, e;
4. Pars, partis + cutaneus, a, um;
5. Rete, is n + venosus, a, um;
6. Ostium, ii + vena, ae + cavus, a, um;
7. Arteria, ae + caudalis, e + femur, oris;
8. Arteria, ae + temporalis, e + profundus, a um;
9. Lactatio, onis + tertius, a, um.
10. Fossa, ae + temporalis, e.

Вправа 143

Перекладіть з латинської мови, зверніть увагу на закінчення і суфікси:

1. Os breve.
2. Os sacrum.
3. Os costale.
4. Ossa tarsi.
5. Fovea dentis.
6. Ulcus ventriculi.
7. Ulcera ventriculi.
8. Regiones abdominis.
9. Fossa temporalis.
11. Vacca lactosa.
12. Lactatio prima.
14. Inflammatio uberis.
15. Crus cerebri.
16. Corpusculum renis.
17. Crura cerebelli.
18. Corpora vertebrae.
19. Skeleton cruris.
20. Ossa membri pelvini.
21. Tuber ischiadicum.
22. Sceleton pedis.
23. Vas lymphaticum.

Модульні самостійні вправи:

Вправа 144

Перекладіть термінологічні сполучення:

Центральна нервова система, хвостова частина, дорсальна серединна перегородка, ромбоподібний мозок, каудальний край селезінки.

Вправа 145

Визначте за закінченням **Nom. sing.** рід іменників і письмово узгодьте з ними прикметники, що подані в дужках:

1. Articulatio (simplex, icis).
2. Pulmo (sinister, a, um).
3. Flos (campester, tris, tre).
4. Páries (lateralis, e).
5. Pulvis (compositus, a, um).
6. Sapo (viridis, e).
7. Sutura (parietalis, e).
8. Musculus (triceps, cipitis).
9. Ligamentum (caudalis, e).
10. Musculus (auricularis, e).

Вправа 146

Перевірте правильність узгодження прикметників з іменниками. Перекладіть словосполучення, користуючись словником:

1. Os frontale.
2. Caput longum.
3. Tuber magna.
4. Tubera magna.
5. Vulnus punctum.
6. Inflammatio acuta.
7. Apis mellifera.
8. Animal domesticum.
9. Canis

familiares.10.Cor bovinum.11.Dens caninus.12.Radix amarum.13.Foramen occipitale. 14.Os zygomaticum. 15 .Facies lingualis.

Вправа 147

Визначте число, відмінок і перекладіть наступні сполучення слів:

1.Partes cervicales. 2.Partis cervicalis. 3.Partium thoracicalium. 4.Inflamatio articulationis. 5.Regio frontalis. 6.Articulatio composita. 7.Articulationes simplices. 8.Cartilago meatus acustici.9.Articulationes ossiculorum auditus(auditus=acusticus).10.Regiones abdominis.11.Vita brevis, ars longa. 12.Radices dulces.13.Radices amarae.14.Gaster ovium.15.Dura mater.16.Alma mater.

Вправа 148

Узгодьте прикметники з іменниками письмово:

1.Regio (frontalis, e); cartilago (nasalis, e); pars (petrosus, a, um).2.Pix (liquidus, a, um); inflammation (acutus, a, um); radix (profundus, a, um). 3.Dens (caninus, a, um); margo (parietalis, e); articulatio (simplex, icis).

Вправа 149

Перекладіть письмово терміни латинською мовою, користуючись словником:

1. Простий суглоб. 2. Область грудини. 3. Вентральна область шиї. 4. Яремна стінка. 5. Вирізка хряща слухового проходу. 6. Зелене мило. 7. Рідкої смоли (дбохтю). 8. Гостре запалення правої легені. 9. Жар, пухлина, біль. 10. Тверда оболонка мозку. 11. Синус венозний. 12. Атлантопотиличний суглоб. 13. Грудинноріберні суглоби. 14. Гостре запалення суглоба. 15. Круглий пронатор. 16. Глибокий згинач пальців. 17. Вертлюжні сумки глибокого стегнового м'язу.

Питання для самоконтролю:

1. З яких компонентів складається словникова форма латинських прикметників?
2. На скільки підгруп діляться прикметники 2-ї групи?
3. Які родові закінчення прикметників 2-ї групи 1-ї підгрупи?
4. Які родові закінчення прикметників 2-ї підгрупи?
5. Які родові закінчення прикметників 2-ї групи 3-ї підгрупи?
6. Як визначити рід у прикметників одного закінчення?

7. За якою групою іменників III відміни відмінюються прикметники 2-ї групи?

8.Що необхідно враховувати при узгодженні прикметників третьої відміни з іменником?

Заняття 9. Lectio nona

Тема IX: Ступені порівняння прикметників

У латинській мові, як і в українській, якісні прикметники мають три ступені порівняння: звичайний, вищий та найвищий.

Утворення ступенів порівняння прикметників

Звичайний ступінь	Вищий ступінь	Найвищий ступінь
Прикметник I групи <i>latus, a, um</i> – широкий, -а, -е	<u>latior</u> (m.f.) - ширший, -а (більш широкий, більш широка) <u>latius</u> (n.) - ширше (більш широке)	^{m. f. n.} <u>latissimus, -a, -um</u> – найширший, -а, -е
Прикметник II групи <i>brevis, e</i> – короткий, -а, -е <i>simplex, icis</i> – простий, -а, -е	<u>brevisior</u> (m.f.) – короткий, -а <u>brevisus</u> (n.) - коротке <u>simplicior</u> (m.f.) –простіший,а (більш простий,а) <u>simplicius</u> (n.) – простіше (більш просте)	^{m. f. n.} <u>brevissimus, -a, -um</u> – найкоротший, -а, -е ^{m. f. n.} <u>simplicissimus, -a, -um</u> – найпростіший, -а, -е
N.B! Прикметник на -er <i>liber, libĕra, libĕrum</i> –	<u>liberior</u> (m.f.) - вільніший, -а <u>liberius</u> (n.) - вільніше	N.B! ^{N.S.(m.) m. f. n.} <u>liberrimus, -a, -um</u> – найвільніший, -а, -е

<p>вільний, -а, -е</p> <p><i>N.B!</i></p> <p>Прикметник и на -ilis</p> <p><i>facilis, e</i> – легкий, -а, -е</p>	<p><i>facilior (m. f.)</i> – легший, -а (більш легкий, -а)</p> <p><i>faciliss (n.)</i> – легше (більш легке)</p>	<p><i>N. S. (m.) m. f. n.</i> <i>facilissim</i> m, a, issim</p> <p>– найлегший, -а, -е</p>
---	--	--

Запам'ятайте:

Неправильні ступені порівняння прикметників

Звичайний ступінь	Вищий ступінь	Найвищий ступінь
<p><i>bonus, a, um</i></p> <p>хороший, -а, -е</p>	<p><i>melior, melius</i></p> <p>кращий, -а, -е</p>	<p><i>optimus, a, um</i></p> <p>найкращий, -а, -е</p>
<p><i>malus, a, um</i></p> <p>поганий, -а, -е</p>	<p><i>pejor, pejus</i></p> <p>гірший, -а, -е</p>	<p><i>pessimus, a, um</i></p> <p>найгірший, -а, -е</p>
<p><i>magnus, a, um</i></p> <p>великий, -а, -е</p>	<p><i>major, majus</i></p> <p>більший, -а, -е</p>	<p><i>maximus, a, um</i></p> <p>найбільший, -а, -е</p>
<p><i>parvus, a, um</i></p> <p>маленький, -а, -е</p>	<p><i>minor, minus</i></p> <p>менший, -а, -е</p>	<p><i>minimus, a, um</i></p> <p>найменший, -а, -е</p>

- У деяких прикметниках відсутній звичайний ступінь. У цьому випадку вищий ступінь, має значення звичайного ступеня.

inferior, inferius - нижній, -я, -с

superior, superius - верхній, -я, -с

anterior, anterioris - передній, -я, -с

posterior, posterioris - задній, -я, -с

- Улатинських анатомо-гістологічних термінах вживаються всі ступені порівняння прикметників «великий» та «малий».

Positivus	Comparativus	Superlativus
Magnus, a, um	major, majus	maximus, a, um
Parvus, a, um	minor, minus	minimus, a, um

- Коли величина анатомічного утворення зіставляється з якісно іншою ознакою, вживаються прикметники у звичайному ступені: **nervus auricularis magnus** - великий вушний нерв. Вищий ступінь прикметників **magnus, a, um** і **parvus, a, um** вживається в анатомічних термінах, коли анатомічні утворення порівнюються за величиною, і тоді перекладаються українською мовою звичайним ступенем: **ala major** - велике крило, **ala minor** - мале крило; **trochanter major**- великий вертлюг, **trochanter minor** - малий вертлюг; **tuberculum majus** - великий горбок, **tuberculum minus**- малий горбок.

Прикметники **magnus** і **parvus** у найвищому ступені перекладаються звичайним ступенем лише у трьох термінах: **musculus adductor minimus** - малий привідний м'яз, **musculus gluteus minimus** - малий сідничний м'яз, **musculus gluteus maximus** - великий сідничний м'яз,

N.B! Вищий ступінь відмінюється за приголосним типом III відміни іменників (чоловічий і жіночий рід, як іменник *tumor*, а середній рід, як іменник *corpus*). У найвищому ступені чоловічий та середній рід відмінюються за другою відміною, а жіночий рід – за I відміною.

Зразки відмінювання

Purior - чистіший, а (більш чистий, а), **purius** – чистіше (більш чисте)

Відмінок	Число		
	Singularis	Pluralis	
	m f n	m f n	
Nom.	purior	purius	puriores
Gen.	purioris		puriora
Dat.	puriori		puriorum
Acc.	puriolem	purius	purioribus
Abl.	puriole		puriores
			puriora
			purioribus

Лексичний мінімум

Altus, a, um – високий, а, е

Amárus, a, um – гіркий, а, е

Asper, era, erum – шорсткий, а, е; нерівний, а, е

Cálidus, a, um – гарячий, а, е

Citus, a, um – швидкий, а, е

Lentus, a, um – повільний, а, е

Mollis, e – м'який, а, е

Siccus, a, um – сухий, а, е

Spissus, a, um – густий, а, е

Tépidus, a, um – теплий, а, е

Subtílis, e – мілкий, а, е; тонкий, а, е

Válidus, a, um – міцний, а, е; здоровий, а, е

Грецькі дублети латинських прикметників:

Lentus – bradys грецьк. – повільний

Mobilis, e – malac грецьк. – м'який

Celer – tachys – швидкий

Omnis, e - pan – (pan-) – весь, все

Dulcis, e – glyk(c) – солодкий

Ruber, bra, brum - erythr – червоний

Прислів'я :

- 1.Omnia mea mecum porto – Все своє ношу з собою(Справжнім багатством людини є лише духовні надбання й розум).
- 2.Otium post negotium – Відпочинок після роботи.
- 3.Per aspera ad astra – Через терні до зірок.
- 4.Persona (non)grata - Особа (не) бажана.
- 5.Plenus venter non studet libenter – Повний живіт не вчиться охоче.
- 6.Post factum – Після того, що сталося (заднім числом.)

7. Post scriptum (P.S.) – Після написаного, приписка вкінці листа, постскриптум.

8. Qui non laborat, non manducet – Хто не працює, той не їсть.

9. Qui quaerit, reperit – Хто шукає, той знаходить.

10. Repetitio est mater studiorum – Повторення – мати навчання.

Аудиторні вправи:

Вправа 150

Перекладіть анатомічні терміни латинською мовою:

Менший горбок, горбистість більшого круглого м'яза, менша сіднична кістка, більший

вертлюг.

Вправа 151

Утворіть ступені порівняння від таких прикметників:

Шкідливий, нерухомий, холодний, чистий, хворобливий (morbosus, a, um), солоний

(salsus, a, um).

Вправа 152

Утворіть ступені порівняння від латинських прикметників:

Dulcis, e; gracilis, e; durus, a, um; ruber, bra, brum.

Вправа 153

Перекладіть словосполучення та провідмінійте:

Небезпечна отрута, численні (multus, a, um; morsus, us m) укуси, короткий язик, швидка їжа, важкий день

Вправа 154

Утворіть компаративні та суперлативні форми прикметників:

Нижній, великий, малий, подібний (similis, e), короткий, простий, широкий, м'який.

Вправа 155

Впишіть із даних термінологічних сполучень прикметники, визначте їх ступінь порівняння:

Ligamentum sacrotuberale latum – широка крижово – горбова зв’язка, foramen ischiadicum

maius – більший сідничний отвір, foramen ischiadicum minus – менший сідничний отвір,

ligamenta sesamoidea brevia – короткі сезамоподібні зв’язки, musculus sphincter colli

profundus – глибокий м’яз – стискач шиї.

Вправа 156

Перекладіть латинською мовою:

Зовнішнє потиличне підвищення, зовнішній потиличний гребінь, малий криловий отвір,

внутрішня поверхня, внутрішні завитки (vortex, icis m), менші піднебінні канали, більший

піднебінний отвір, горбистість меншого круглого м’яза.

Домашні вправи:

Вправа 157

Випишіть із тексту прикметники, утворіть ступені порівняння:

1. Atrium sinistrum et ventriculus sinister nominatur cor sinistrum seu arteriosum.
2. Atrium dextrum et ventriculus dexter nominatur cor dextrum seu venosum.
3. Cor est musculus, qui continenter contrahitur et dilatatur.
4. Contractio parietum cordis systole, dilatatio autem diastole nominatur.
5. Dolor in musculis myalgia nominatur.
6. Functio laesa symptoma inflammationis est.
7. Notae inflammationis sunt: ruber et tumor cum calore et dolore (Celsus).
8. Sunt morbi contagiosi et non contagiosi.
9. Morbi hepatis periculosi sunt.

Вправа 158

Перекладіть українською мовою:

1. Cor in cavo pectoris locatum est.
2. Maxilla e corpore et quattuor processibus constant.
3. In corpore maxillae est sinus maxillaris.
4. Processus maxillae sunt: processus frontalis, alveolaris, palatinus et zygomaticus.
5. Os sacrum skeleti feminae latius et brevius est, quam viri.

6. Nomina musculorum sunt: musculus gluteus maximus et minimus, musculus latissimus dorsi, musculus tibialis anterior et posterior.

Вправа 159

Утворіть Genetivus singularis:

Cornu majus, pelvis minor, arteria superior, vena inferior, radix anterior, crista posterior,

ganglion superius, musculus teres minor, musculus teres major, rami intercostales anteriores.

Вправа 160

Перекладіть латинською мовою:

Верхній серцевий м'яз, верхній край, нижня губна артерія, великі та малі мязи голови,

отвір верхньої порожнистої вени.

Вправа 161

Узгодьте прикметники з іменниками:

Trochanter, eris m + major, majus

Cartilago, inis f + major, majus

Cartilago, inis f + minor, minus

Bronchus, i m + inferior, ius

Digitus, i m + minimus, a, um

Meatus, us m + supremus, a, um

Tunica, ae f + intimus, a, um

Модульні самостійні вправи:

Вправа 162

Утворіть ступені порівняння від наступних прикметників:

Latus, a, um ; simplex, icis; gravis, e; niger, gra, grum ; tenuis, e; gracilis, e; sapiens, ntis;

celer, eris; subtilis, e; ruber, bra, brum; purus, a, um.

Вправа 163

Перекладіть з латинської мови:

Musculus latissimus dorsi. Costae latiores. Ossa breviora. Musculi longiores.
Musculi

longissimi. Solutionis purissimae.

Вправа 164

Перекладіть українською мовою:

Palatum superius, dentes posteriores, pars anterior, pelvis minor, bucca inferior,
arteria

thoracica suprema, incisura ischiadica major, tuberculum anterius et posterius, dens
caninus

inferior, ductus sublingualis major et minor, musculus constrictor pharyngis
inferior, musculus

rectus capitis posterior minor, musculus levator labii superioris, musculus depressor
labii

inferioris.

Питання для самоконтролю:

1. Які прикметники мають ступені порівняння?
2. Як утворюється *gradus comparativus*?
3. Наведіть приклади прикметників у вищому ступені порівняння.
4. Як утворюється *gradus superlativus*?
5. Яким прикметникам властиві суфікси – *issimus*, - *errimus*, -*illimus*?

Зміст

Вступ	3
<i>Lectio prima</i>	
Тема 1: “Латинський алфавіт. Правила вимови голосних, дифтонгів, деяких приголосних та буквосполучень”	6
<i>Lectio secunda.</i>	
Тема 2: “Довгота та короткість складів. Правила наголосу. Accentus”	23
<i>Lectio tertia</i>	
Тема 3: “Склад слова. Граматичні категорії іменника”	37
<i>Lectio quarta</i>	
Тема 4: “Перша та друга відміна іменників. Перша відміна іменників. Declinatio prima.”	45
<i>Lectio quinta</i>	
Тема 5: “Третя відміна іменників. Приголосний, голосний та мішаний типи іменників. Declinatio tertia”	52
<i>Lectio sexta</i>	
Тема 6: “Четверта та п’ята відміна іменників”	61
<i>Lectio septima</i>	
Тема 7: “ Прикметники I та II відміни (I група). Узгоджене та неузгоджене означення”	67
<i>Lectio octava</i>	
Тема 8: “ Прикметник ”	80
<i>Lectio nona</i>	
Тема 9: “Ступені порівняння прикметників”	92
Список використаних джерел	102

Література:

1. Гриценко С.П., Гриценко Т.Б., Вакулин І.І., Балалаєва О.Ю. *Lingua Latina in Veterinaria*. Навчальний підручник. – К.: Центр учбової літератури, 2007. - 544с.
2. Латинська мова і основи медичної термінології: підручник / Л.Ю. Смольська, О.Г. Кісельова, О.Р. Власенко та ін. – К.: Медицина, 2008. - 360с.
3. Латинский язык: учебник / Ю.И. Городкова. – Изд.17-е.- Ростов н/Д: Феникс, 2011.-315с. (Среднее профессиональное образование).
4. Козовик И.А., Малец Р.И. Учебник латинского языка. – Киев.: Выща школа, 1988. -216 с.
5. Вечные истины на вечной латыни. De verbo in verbum: Латинские изречения / Сост. С.Б. Барсов.- М.: ЗАО Центрполиграф, 2008. - 448с.

Наукове видання

Л. О. Сусол, Е. О. Цитович

ЛАТИНСЬКА МОВА

навчальний посібник

Підписано до друку 29.07.2019 р.
Формат 60×84/16. Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman.
Друк офсетний. Ум. друк. арк. 6,04. Наклад 300 прим.
Зам. № 2907/2.

Надруковано з готового оригінал-макету у друкарні «Апрель»
ФОП Бондаренко М.О.
65045, м. Одеса, вул. В.Арнаутська, 60
тел.: +38 0482 35 79 76
www.aprel.od.ua

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців ДК № 4684 від 13.02.2014 р.